

Fényképnyomat, Divald K. Budapest és Eperjes.

Krób Pál

A néptanító küzdelme a népiskola alakulásakor.

„A pécsi tanító-egylet örömmel ragadja meg a jelen alkalmat arra nézve, hogy kebelében rég táplált érzelmének adjon kifejezést akkor, midőn a megyénkben, sőt országszerte oly nagy feltűnést okozott „nagy-harsányi tanítói ügyben“ Ön a józanitéletű tanférfiak véleményével meg-egyezőleg oly hatásosan szállt síkra lapjában az iskolai s tanítói jogok védelmére. Fogadja azért tőlem az egylet megbízatása következtében ezen ide 1 a. mellékelt bizalmi nyilatkozatunk kifejezését oly szívesen, mint a mily örömmel nyújtja azt önzetlen szívünk a valódi érdemnek. Magamat ügytársi hajlamiba ajánlva vagyok stb.“

A „bizalmi nyilatkozat“ így szól: „A tanügy terén annál becsesebbé válik egyes kiváló jeleseink működése, mennél nagyobbak az akadályok, a melyekkel a népnevelés felvirágoztatásának hű bajnokai küzdenek. Akár a népnevelési beléletet, a józan természetes és észszerű paedagogiai s didaktikai elvek ismertetését, fejlesztését, terjesztését, általános érvényre juttatását, akár pedig a tanügy külszervezését, vezérlését és igazgatását, akár végre a népművelődés általánosítását vegyük szemügyre: mindenütt küzdelem mutatkozik, míg végre az igazság nyeri el a babért. S ha a tanférfiak reménye és ezzel együtt buzgalma lankadni kezd is sokhelyütt széles e haza területén: nem enyészhetik az el egészen; mert a gondviselés e művelődés tekintetében hátramaradt hazai népeket mindig megáldotta a tanügy terén is oly férfakkal, kik minden viharral dacoló törzsek gyanánt rendületlenül álltak és állanak a sorsmérte vészek legsúlyosabb napjaiban is a mellett, a mit egyszer lelkükben igazságnak ismertek el azért, hogy az okszerű paedagogia, a természet- és észszerű, tehát fejlesztő nevelés szabályai — mint az emberiség boldogítására irányzott szent cél — diadalra juthassanak.“

„Ezen szent cél elérésében e jelesek azok, kik meggyőződésszülte alapon állanak, s a kor intő szavát megértve, soha sem kételkedtek az igazság győzelmében, teljes lelkükből pártolják, valamint az általok terjesztett elveket hirdetik, s bátran magukénak vallják; azok pedig kik már-már reményvesztetteké, s buzgalmukban lankadtakká lettek, a vas-következetességgel párosult e jellemerős működésen felegyenesednek és nagy mérvben megerősödnek.“

„A hazai tanító-egyleteknek — megalakulás szerint számítva — elsejében t. i. a „Pécsi Tanító-Egylet“-ben, azon meggyőződés honosult meg, hogy Ön, tisztelt ügytárs, e jeles és jellemerős tanférfiak sorában méltó helyet foglal el. Ezen meggyőződést, melynek egyletünk örömmel önhajt kifejezést adni, — a következő tényekből meríti: Ön a magyar tanügynek a külföld előtt becsült nevet szerzett, s az Öntől megjelent paedagogiai, didaktikai értekezések és egyéb tanügyi nézetnyilvánítások a szakértők közhelyeslésével találkoztak. Önnek a „Bánsági Tanító-Gyűlés“-en „a nevelési tényezőkről“ és a „Pestalozzi nevelési elveinek terjedéséről hazánkban“ mondott nyilvános beszédei úgy a külföldi, mint a belföldi szakirodalomban méltánylással említettek fel. Önnek a vall. és közoktatási minister bold. Eötvös báró által a német tanítóképezdek tanulmányozására történt hivatalos kiküldetése a magyarországi néptanítói karnak dicsőséget szerzett, és míg egyrészt a bold. minister tapintosságát jellemzi az, hogy képezdek tanulmányozására s hivatalos jelentéstételre szakfőrrőlt választott, másrészt Önnek is a nevelés terén

szerzett érdemei ismertettek el e kiküldetésben. Önnek „Tanügyi Szervezés“ cím alatt 1869. év végén megjelent organisatori munkálata a magyar népiskolai törvény alkalmazását tárgyalván, s egyszersmint a magyar néptanoda jogviszonyaira terjesztvén ki figyelmét, nem feledkezett meg a törvényes tananyagnak paedagogiailag helyes feldolgozásáról sem. Ön mutatá ki először azt, hogy a szervezésben megindúlt áramlat veszélyes, figyelmezteté olvasóit a bekövetkezendő megpróbáltatásokra míg végre a megyénkben felmerült nagy harsányi eset alkalmával az országgyűlés is, egyletünk- és más tanítóegyletek, úgyszintén a baranyamegyei iskolatanács kérelmezésére, részben az Ön által felállított elvek szerént értelmezte az 1868-ban alkotott törvényt. Önnek egyéb irodalmi működése hazai és külföldi szaklapokban és gyakorlati munkálkodása a népnevelés és tanítóképzés mezején szintén a kiváló paedagógust tüntetik elénk. E meggyőződésünket fokozza azon körülmény is: hogy Önt, alig kezdett működni Budán, a budai néptanítók egylete, helyes felfogás által vezérelve, két ízben választá meg egyleti elnökül, hol Ön ugy a paedagogiai értekezések, mint egyéb egyleti viták körül a legtapintatosabban jár el; hogy Önt paedagogiai érdemeinek elismerésül a „Fröbel-Nőegylet“ felügyelő bizottmánya tagúl választá; hogy Ön kül- és belföldi tanító-egyletek részint tiszteletbeli, részint pedig levelező tagjaúl lön megválasztva. Mind oly körülmények, melyek fentebb jelzett állításainkat igazolják.

„Egyletünk sorompóba óhajt lépni Önnek elvei és törekvései mellett; s örömmel követi a zászlót és irányt, melyet Ön első kitűzött s fennen lobogtat. Nem szándékunk Önnek ismert szerénységét sérteni azáltal, hogy a dicsőítés tárogatóját harsogtassuk; de egyletünknek jól esik az igazság mellett nyilatkozhatni, s kötelességet vélünk teljesíteni akkor, midőn Ön iránti ragaszkodásunkat kijelentjük, s nyilvánítjuk, miként azon elvek, a melyek Önnek működésében nyertek kifejezést, a mi elveink is; mi is öntökélyesedésre, a természetes és észszerű nevelés elveinek hazánkban meghonosítására törekszünk és így erkölcsileg kötelezve érezzük magunkat, Önnek osztatlan és teljes bizalmat szavazni. Ezt tevén azon óhaj dagasztja keblünket, s minden valódi tanférfiút, vajha azon nevelési elvek, melyeket Ön írt zászlajára, melyekért mi is küzdöttünk s küzdünk, s melyeknek hívei maradunk míg élünk, mielőbb általános elismerésben részesüljenek mindazoknál, kik hivatvák, gyakorlatilag befolyni a népnevelés ügyébe, mind pedig azoknál, kiknek kötelessége a tanügy felvirágoztatása fölött örködni. Melyek után maradtunk ügytársi üdvözléssel Pécsen a „Pécsi Tanító-Egylet“ 1871. évi május 25-én tartott üléséből.“ Salamon József tanító egyleti elnök stb.

Ezen bizalmi iratot vette e sorok írója egykor a magyar tanítóegyletek egyik legrégebbikétől, a „Pécsi Tanító-Egylet“-től. Szó szerént közöltük annak első felét. Nem azért, hogy kérkedjünk vele, mert hisz ez esetben főleg annak másik fele lett volna közlendő, mely e sorok írójának működését a legkisebb részletekig ecsetli; hanem azért, hogy igazoljuk jelen cikk cím-iratát, meg azt, hogy a bizalmi iratban említett „nagyharsányi eset“ nem olyan aprólékos dolog, mint minőnek első pillanatra látszik.

Igen, a „nagyharsányi eset“ sok port vert fel tanügyi életünk

hajnalhasadtán; ez eset adta meg a kiindulás pontját a tanügyi jobb és helyesebb szervezésnek. Lássuk!

A „nagyharsányi eset“ alkalmából a baranya-vármegyei iskola-tanács megbízásából és annak nevében Wurga Ferenc alelnök és Salamon József tanács-jegyző az országgyűléshez folyamodtak azon kéréssel, hogy a népoktatásügyi törvény némely szakaszának a közoktatásügyi kormány által történt helytelen értelmezése helyett helyes magyarázat adassék. Ugyanez ügyben a „Pécsi Tanító-Egylet“ is folyamodott a képviselőházhoz.

A „nagyharsányi eset“-ből kiindulva a képviselőház 1871. évi március 13-án tartott 308-iki ülésében, a fennebbi feliratok kapcsán s a kérvényi bizottság ajánlata alapján következő határozatot hozta: Ott, hol egy és ugyanazon felekezet iskolája lesz átváltoztatva községi iskolává: ott az 1868-iki 38. t. c. 133. §-értelmében kétség sincs aziránt, hogy ezen átváltoztatás ötletéből az addig működésben levő néptanítók állomásaikat nem veszthetik el. Ott azonban, a hol több felekezet iskolái egyetlen egy községi iskolává változtattatnak át, ott a törvény szabványai már csak azon oknál fogva sem elég világosak, mert kérdésessé válik, hogy a felekezeti iskolákon működött melyik tanító menjen át a községi iskolához. Ennélfogva a közoktatásügyi miniszter utasítást kapott, hogy a törvény ezen hiányán pótvajlaslat által segítsen. A képviselőház határozatát Széll Kálmán írta alá.

A „nagyharsányi eset“ indítá 1871. ápril 3-án 512. sz. a. leiratában a közoktatásügyi ministert arra, hogy az ügy tisztázására hirlapollemiába bocsátkozzék, az alább közlött „helyreigazítást“ azzal küldvén meg e sorok írójának, mint lapszerkesztőnek, hogy azt ne csak a saját lapjában közölje, hanem mindazon bel- és külföldi lapokban való közlését eszközölje, melyek a nagyharsányi esetről az „Ungarischer Schulbote“ útján vettek tudomást. — Sok víz folyt le a Dunán azóta! Akkor számba vették még azt, mit a tanító a tanügy emelésére elmondani szükségesnek tartott, vagy a mit veszély elhárításának miatta hirlap útján közölni kénytelen volt. Akkor a miniszterium még nem polimizált úgy, hogy a „kenyeres kosarat föllebb akasztá“!! De lássuk a „helyreigazítást.“

„Az „Ungarischer Schulbote“ múlt 1870. évi december hó első napján kiadott 23. számában „Schulnachrichten“ cím alatt, a nagy-harsányi tanító ügyében egy cikk jelent meg, melyben a nagy. kir. közoktatásügyi miniszterium azzal vádoltatik, mintha a baranyamegyei iskolatanács által elrendelte volna, hogy Nagy-Harsány községe a tanító eldigi fizetését leszállíthatja s tanítóját elbocsáthatja. Nevezett lapnak e közleménye bódogult b. Ertvös közoktatási minister ur kezéhez akkor jutott, midőn már beteg volt: éloszóval meghagyta, hogy a tárgyat e közlemények íróival személyesen fog végezni. Ez elhatározásában is a halála megakadályozta. Most, midőn e váratlan és meglöbbsentő gyászos esemény mély fájdalmi enyhülni kezdnek, az igazság és a tanítói testület, valamint a közoktatás ügyének érdekében, a fennebbi ferdítéseket a miniszterium kebelében folyt, s ez ügyekre vonatkozó tárgyalások előadásával a félrevezetett közvélemény felvilágosítását a vallás- és közoktatásügyi miniszterium szükségesnek tartja. A nagy-harsányi ügyben a közoktatásügyi miniszterium a baranyai iskola-tanács felterjesztésére 14923 sz. a. julius hó 31-án 1870. egy rendeletet bocsátott ki, melyben meghagyja, hogy Nagy-Harsány községe a közoktatásügyi törvény 144 §-a értelménél fogva a tanító eddig élvezett fizetését le nem szállíthatja; azonban ugyan ezen törvény 143. §-a értelmében, a tanító terménybeli fizetését, a helyszinére kiküldendő két szakértő iskola tanácsi és két szakértő helyi iskolaszéki tag által, készpénzre átváltoztathatja, úgy azonban, hogy az iskolatanács erről való jelentését a közoktatásügyi miniszterhez jóváhagyás végett felterjeszteni köteles; végre

a menyynyben a hivatolt törvény 136. §-ának, mely szerint a községi iskolává lett iskola széke egy iskolatanácsi tag elnökle alatt tanítót választhat, — a község eleget nem tett volna, a községi iskolaszékek számára kiadott utasítás 33 §-a szigorú megtartása mellett tegyen eleget. Ez utasítás így szól: „Hol felekezeti vagy egyéb iskolalakíttatik át községi iskolává, és annak tanítója ellátásáról eddig az illető hitfelekezet egyéb módon nem intézkedbetnék: az iskolaszék gondoskodjék, hogy azon tanító vagy (ha arra törvény szerint képesített) a községi iskolánál alkalmazzassék, vagy ha erre, p. o. munkatehetlenségénél fogva alkalmatlan, hát nyugdíjaztassék, vagy végre legalább addig, míg másutt állomást szerez, a község és az illető felekezet által valamely módon eltartassék.“ Ez a miniszterium törvényen alapuló rendelete, ennek ellenére történhetek a nagy-harsányi tanító személyét és állását sértő visszaélések; de ez az ügy még most tárgyalás alatt áll és minden bizonynyal N.-Harsány község hátrányára s a tanító előnyére, mint ki mellett a törvény erje szól, fog eldöntetni. . . Mindezekből megítélheti a t. c. közönség, hogy a m. k. közoktatási miniszterium rendeletei a törvény értelmében és a felhozott kárhoztató esetekben is, épen a tanítók védelmére adtak ki. . .“

A miniszteri „válasz“-ban a törvényre történik hivatkozás 1871. ápr. 3-án, akkor, mikor ugyanazon évi március 13-án (tehát egy hónappal előbb) az országgyűlés határozatilag kimondta, hogy a miniszterium a törvényt helytelenül magyarázta!

Ez okból nyomban a miniszteri válasz közlésével e sorok írója szerkesztői megjegyzést kockáztatott, melynek foglalatja ez: „A ,nagy-harsányi eset‘ alkalmából e sorok írója gyakran volt azon szerencsés helyzetben, hogy bold. Eötvös báróval értekezék. Még mielőtt az eset a lapokban megjelent, tudomása volt a miniszternek mindenről, ki maga serkentett minket arra, hogy minden visszaélést ostorozzunk, s ha az ő törvénymagyarázatai helytelenek, azokat helyesekkel fogja pótolni. A miniszternek ez ügyben tehát velünk semmi rendezni valója nem volt. — A fennebbi miniszteri „helyreigazítás“ nem tagadja: 1) hogy Nagy-Harsány községe iskoláját mindjárt a törvény kihirdetésekor, a rosiz miniszteri instructiók megjelenése előtt, jelentette ki községi iskolának, s a községi iskolaszékbe akadály nélkül fogadta be az addig a református felekezet iskoláján működő tanítót; 2) hogy e tanító már mint a község iskolájának rendes tanítója működött, midőn a bíró egy táncmulatság fölötti boszankodásában a fizetés természetnyei illetékeinek reluálását hozta javaslatba; 3) hogy a községnek eszébe se jutott volna tanítót választani, ha ezt a miniszteri leirat szigorúan nem parancsolta volna meg; 4) hogy az iskolatanács cz ellen tett felterjesztésére a miniszterium a tanfelügyelőnek meghagyta, hogy az iskolatanács elmellőzésével, közvetlenül eszközölje a tanítóválasztást; 5) hogy a községi lakosok többsége ellenére az új iskolaszék félrevezetett majoritása hajtotta végre a törvénytelen rendeletet; 6) hogy a megyei iskolatanács a rosizul magyarázott törvény értelmezése, végett az országgyűléshez fordult. — Ha ezt a miniszterium nem tagadta, akkor a kérdéses közlemény igaz volt. Csodálatos, hogy feleletében a miniszterium a községi iskolaszékeknek adott utasításra hivatkozik oly időben, melyben az országgyűlés, mint fennebb látók, már megadta a törvény helyes magyarázatát.

Kitetszik ezekből, hogy a miniszteri intézkedések nem voltak törvényre alapítva, hogy Nagy-Harsányban észlelt visszaélésekről szó sem lehet, mivel a rendetlenség egyenesen a miniszteri rendelet folytán kezdődött. — A „nagyharsányi eset“ rendezése tehát sem folyamatban nem kellene hogy legyen, sem azt a község hátrányára s a tanító javára el-

intézni nem kellett volna, ha a miniszterium rosztól, helytelenül nem magyarázta volna a törvényt, oly rosztól, hogy maga a páratlan, a külföld által phaenomenálisnak nevezett Eötvös miniszter is elszörnyedt, mikor tényekkel indokolva figyelmeztetve lett e bajra.

A rossz miniszteri „utasítás“ csak úgy jöhetett létre, hogy az, a ki csinálta, soha se gondolt a tanügy politikumával, azt mindig csak a felekezetiesség szemüvegén át nézte; soha közvetlenségben az iskolai működést nem látta, hanem theoriák után vagy legfeljebb az „egyházkerületi“, vagy „konventi“, vagy „esperességi“ gyűlésekben szerzett praxisa után indult.

A törvényes védbástyát, melyet a népoktatásügyi törvény nyújtott, halomra döntötte a miniszternek törvényt magyarázata, mi sok bajnak és szerencsétlenségnek volt sok időn át kútfeje.

Ha e helytelen magyarázat nincs, már léteznék magyar és nemzet i népiskola; s ha a különféle tényezők által fentartott iskolák egykor valóban nemzeti és népiskolákká válnak: ez a tanítóknak lesz győzedelme. Keserves küzdelem árán létrehozta győzelem! — E küzdelemre a „nagyharsányi eset“ adta az impulsust; ez „eset“ pedig az ottani tanító nélkül nem képzelhető. Ő viseli képét a „nagyharsányi esetnek“; ő élő és intő példa arra, hogy a diadalt csak küzdelem árán lehet megnyerni. Neve Kró b Pál, a mostani zalai királyi tanfelügyelő. Ismerkedjünk meg vele! Tanuljuk meg tőle, hogyan kell kitartónak lenni az egyszer elismert helyes ösvények követésében.

K. P. 1826. évi december hó 11-én Uj-Verbászon Bácsmegegyében született, hol atyja Ábrahám, helv. hitv. néptanító (anyja, Lamb Zsuzsána, torzsai származású) volt. A szülők csekély jövedelmük mellett is 8 élő gyermek neveltetéséről gondoskodtak. A fiúkat az elemi iskolai tanfolyamok végeztével a helybeli ág. hitv. 4 osztályú gymnasiumba járatták. K. az 5. gymnasiumban, akkor úgynevezett rhetorikai osztályt Kecskeméten végezte, — poétának és orátornak Halasra ment, a philosophiai s paedagogiai folymot pedig ismét Kecskeméten hallgatta. Résztint azért, hogy megöregedett atyjának segédkezzék, résztint önhajlamát követve, elhagyta a tanulói pályát és az 1847%-iki tanév elején a reformatusoknál általánosán követett módon segédtanító lett atyja oldala mellett, ki is a ref. iskolát látogató 200 s néhány tanulóknak oktatását egészen az ifjú segédre bízta egy tanteremben. Némi gyakorlat megszerzése után K. tanítóskodása második évében, a tisztán németajkú tanulókkal elkezdte a magyar nyelv oktatását. Ha nem tettek is egyszerű előhaladást, annyit azonban elért, hogy a növendékek meglehetősen jó kiejtéssel megtanultak magyarul olvasni s könnyebben magyar mondatokat megérteni. — 1846-ban az akkortájt alakult német ref. tanítói egylet megválasztotta K.-ot jegyzőjének és 1847. év tavaszán lett újverbászi rendes tanítónak megválasztva. Ugyanazon év őszén nőül vette királyi dispensáció mellett unokatestvérét, Teisz Krisztinát. E házassági frigyből származott 13 gyermek, kik az elsőszülött kivételével mindannyian élnek és jó egészségnek örvendenek. — 8 évi ottani hivataloskodása után az 1853. év őszén a Baranya megyébe kebelezett a nagyharsányi ref. magyar egyház elöljárói hívták meg tanítónak. A nevezett egyház lelkesze a első baranyai egyházmegyének esperese lévén, ő intézte el az egyházi és iskola ügyeket, mivel akkor a gyűlések tartása tiltva volt, mely hivatalos teendőiben gyakran segédkezővén K., megismerkedett az új tanító a helv. hitv. felekezet önkormányzatával a gyakorlatban. Ott győződött meg arról, hogy a különben szabadelvű ref. papság mennyire conservatív ott, hol az egyház „veteményes kertjéről“, az iskoláról van szó. Az egyházi ügyek elintézésénél fönnen hangoztatták e jelszót „nihil de nobis sine nobis“; az iskolai ügyeknél azonban senkinek sem jutott eszébe, hogy hát az illető tanítót vagy tanítói testületet is meg kellene hallgatni. A „canonicumnak“ declarált ez eljárás némi mozgalmat idézett elő Baranyában a ref. tanítók közt. Minden, bármi néven nevezendő özszejöveteleknél ez képezte a beszéd tárgyát s K. nem egyszer hangsúlyozta, hogy „az egyház veteményes kertjének“ — melyet azonban az egyház „mostohának“ tekintetett, nem szóval, hanem tettel — az egyház törvényeinek keretén belől, meg kell szerezni az azt megillető helyet ki kell küzdeni autonomikus

joga't. Az ötvenes évek vége felé, midőn meg lett engedve a gyűlések tartása, a baranyai tanítók, élükön K.-bal, megtették azt, a mit, mint protestans tanítók, a jogilag főnnállott egyházi törvények keretén belől csak tehettek. Összszcjövetelt tartottak a „tractualis” gyűlést megelőző napon Tésenfán egyik ügybuzgó tanító házánál, a hol is a K. fogalmazta folyamodvány el lett fogadva, a melyben a tanítókká leendő megvizsgáltatását, — azok arányos képviseltetését a presbyteriumban s az egyházmegyei gyűléseken, végre a szakszerű felügyeletet kívánták. A kérvény aláírására kerülván a sor, a felső baranyai egyházmegyében hivataloskodó 57 tanító közül azt csak 14-en írták alá, kik mind egyszálíg jelentek meg azon a gyűlésen, a melyen e kérvény tárgyalandó volt. Hoszszas vita után határozattá lett, hogy a tanítókat jelentkezők megvizsgáltassanak, — a tanítók részt vehessenek az iskolák felügyelésénél, a menyinyiben minden körlelkész mellé társul egy tanító lesz rendelő és végre, hogy a tanító presbyterül, sőt egyházmegyei tanácstagul is megválasztható. Mindez azonban a tanítók igényeit nem elégítette ki, mivel nem látták érdekeiket képviselve a „consistorium”-ban. E részben is megindult a mozgalom K.-nak egy tractualis gyűlésen tett azon indítványával, melyben a tanítónak egyházi hivatalnokká leendő nyilvánítását kérték. Zajos volt a gyűlés, a midőn ez indítvány fölött folyt a vita. A határozat azonban, az egyházi törvényekre való hivatkozással, az lett, hogy „marad minden a réginél.” — E mozgalomnak még is volt némi eredménye. Nem sokára ugyanis egy világi assessor állás jöven üresedésbe, az egyházak többsége K.-ot választotta meg világi assessornak. K. azonban a megtiszteltetést nem fogadta el.

Meggyőződén arról, hogy az egyház közigazgatási terén a tanítói állás és nevelésügy érdekében megközelítőleg sem vívható ki az iskolát és annak természetes képviselőjét, a tanítót, megillető jog, más térre vitték át baranyai tanítóink a mozgalmat. Alakítottak még a hatvanas évek elején tanítói egyleteket, — általánosokat, az egész egyházmegyére kiterjedő, és körlelkészetekintei egyleteket. Ezen egyletek alapszabályainak kidolgozása egy bizottságra lett bízva, mely bizottság a K. benyújtotta tervezetet fogadta el. Az egyházmegyei tanítói gyűléseket az egyházmegyei közgyűlést megelőző napon tartották, mely gyűlések egyikén a többek között K. az „új testamentom magyarázásáról a népiskolában” tartott nagy helyesléssel fogadott felolvasást. A jelenvolt egyházmegyei segédgondnok, Jókai Mór, óhajának eleget téve, Scherr paedagogiai kézikönyve nyomán K. kidolgozta az egész művet és Jókai azt saját költségén ki is nyomatta. A magyar faluközmány helyreállításával K.-ot megye bizottsági tagjának is megválasztották.

Következett az 1868-ik év. Ki az a magyar tanító, ki örömmel ne emlékeznék ezen év egyik fontos termékre, a magyar népoktatás ügyének átalakítását célzó népoktatási törvényre? Örömmel üdvözölte azt K. is, különösen annak a tanítóra és állása biztosítására vonatkozó szakaszait. Elhagyták a baranyai ref. tanítók is a felekezeti egyleteiket és csatlakoztak az akkor virágzó „Pécsi Tanító-Egylet”-hez. Egy időben K. ez egyletnek elnökül is meg lett választva.

A népoktatásügyi törvény kihirdetése után Baranyában 30 és néhány iskola lett községivé, ezek között volt a nagyharsányi is. A községi iskolák tanítóit Nagy László tanfelügyelő úr meghatározott időben Pécsre hivta. az iskolai tanácsba küldendő tanítói tanácsstagok megválasztása végett. A jelen volt tanítók fölkiáltással K.-ot első helyen választották meg.

Nagyharsányi tanítóskodása ideje alatt K. a községi lakosok művelődésének előmozdítására olvasókört és dalárdát alakított, mely egyletek könyvtáraiban a 70-es években 400 illetőleg 200-on fölül volt már a művek száma. Különösen a K. vezetés alatt állott dalárda a négyhangzatos éneklésben oly szabatosságra vitte, hogy Harkányban, a fürdőevad alatt hangversenyt rendezhettek az egylet könyvtára javára, mely alkalommal a zsufolási megtelt teremben volt hallgatók, kik legnagyobb részt a művelt osztályhoz tartoztak, úgy a szavallatokat mint az előadott dalokat tapssal fogadták. Megjegyzendő, hogy a közreműködők K.-on kívül, mindannyian nagyharsányi földművesek voltak.

A nagyharsányi iskolának közsegésítése után, a népoktatási törvény szava, szelleme és értelme dacára, az iskolaszék, illetőleg a falú birájának kezdeményezése folytán, a megyei iskola tanács asztalára került a „nagyharsányi ügy.” — A közoktatásügyi minister 1871. évi december hó 7-én 1582 eln. sz. a. kelt rendeletével K. ki lett nevezve zalavármegyei második tanfelügyelőnek. Most mint tankerületi királyi felügyelő működik ugyanezen megyében, melléje adatván egy segédtanfelügyelő. A reformátusoknál divó szokás szerint K. egy alkalmi egyházi beszéddel búcsúzott el tanfelügyelőül történt kineveztetése után a nagyharsányi egyháztól, jeligéül választván

József azon szavait, melyeket testvéreihez intézett midőn Egyiptomban megismertette magát: „Ti gondolatok ellenem gonoszt, de az Isten gondolta ezt jóra fordítani.“ Ezen egyházi beszédet a zsufolásig megtelt templomban volt hívek sirva hallgatták végig. A isteni tisztelet végeztével, az Isten házából távozó nép a templom bekerített udvarán megvárta K.-ot, míg az az öreg lelkész kíséretében kijött. Ezer áldást kívántanak. reá és családjára, — s ki csak hozzá fért, keze és ruhája csókolása által adta jelét őszinte ragaszkodásának. Egy jó negyedóráig tartott, míg a tisztelgő nép köréből ki tudott bontakozni. — Nehány nap múlva K. távozott a községből. Lovas banderium és legalább harminc kocsis képezte kíséretét. A villányi indóháznál történt elválás után, a vonat megindultakor lelkes „Éljen“-ben tört ki a jó nagyharsányi földműves nép utolsó búcsúja. Az osztatlan szeretet és tisztelet kapcsa fűzi hozzá, mint tanfelügyelőhöz, Zala-vármegye tanítóit és közönségét is.

Ime, életrajza egy tetőtől talpig — néptanítónak, egy „Isten véghetetlen irgalmából és kegyelméből“ — iskolamesternek, ki ismeri az „iskolai jogot“, ki tudja, hogy az iskolai jogok alapja az, hogy a tanoda mint erkölcsi személy el legyen ismerve. Az iskola mint „erkölcsi személy“ igényt tarthat azon jogra, mely a természetjog törvényei szerint a physikai személyt is illeti, t. i. arra, hogy érvényesítse létjogát. A személyiség ezen elidegeníthetlen joga magában foglalja a szabadság, tulajdon, egyenlőség, állandóság és fenttarthatás jogát. Az iskola azonban magában véve elvont fogalom. Igen természetes tehát, hogy jogait physikai személyek gyakorolják, észlelik, azoknak képét viselik. Az iskola jogai tehát a tanítók jogai.“ Ezt vallotta Krób tanítókorában, ezt vallja most. E tekintetben hű követője Kirsch elveinek. —

Kérdezhetné valaki, hogy miért elevenítünk fel a még mindig sajgó kebelben régi fájdalmakat, miért hozzuk épen most Krób arcképét, életrajzát, viselt dolgaits és mindent, a mi ezzel összefügg?

Azért, mert a közoktatásügyi ministerium a tanítók állásának biztosítása ügyében eltért volt a törvényes alapról és a „nagyharsányi eset“ alkalmából tanítóknak kellett az országgyűlésnél orvoslást keresni.

Most is veszély környez minket! A mint a jelen füzet „Kronika“-jának első pontjából látható: ismét törvényszegésnek kell elejét venni. Most a tanítók állásának és egy országos magyar tanítói karnak elismeretése van kockára téve!

Ministeri rendelet a történetek után már nem segíthet! Az ügyek bonyolultakká lettek. Appelláljunk az országgyűléshez, míg nem késő. A magyar kormány elismeréssel kell hogy adózzék nekünk, amért iparkodunk megakadályozni egy újabb helytelen törvenymagyarázatot.

Krób tanfelügyelő életének folyása pedig tündököljön előttünk a megtestesült törvényérzet fényében! Sokáig éljen!

Rill József.

A tankötelezettség főakadálya és az ingyenes népoktatás.

(Pályázati munka.)

I. Azon arány, mely a tanköteles gyermekek és az iskolába járók között a *statistika* szerint mutatkozik, évről-évre előmenetelnek örvend Csak hogy: „*sok áll a papíroson, a mi a valóságban másképp van*“ — jegyzé meg egy kir. tanfelügyelő. „Mert — úgymond — ha minden tanfelügyelő, engemet sem véve ki, iskolalátogatásai alkalmával az iskolában talált gyermekek száma után kombinálva, állapítaná meg *középszám* szerint az iskolába járó gyermekek számát: bizonyára kedvezőtlenebb arány mutatkoznék, mint rendszeren jelenleg mutatkozni szokott.“

Hasonló nyilatkozatot olvashatunk a közoktatásügyi miniszternek a közoktatás állapotáról szóló legutóbbi — kilencedik — jelentésében, midőn mondja: „Kiváló figyelem fordítottatott arra, hogy az adatok — *menynyire azok statistikailag szólva hitelesek lehetnek* — megfeleljenek a tényleges állapothoz.”

De habár elfogadjuk is a statistikailag kimutatott eredményt; ha elismerjük is, hogy a tanköteles gyermekek iskoláztatása körül haladás mutatkozik: mint tényleget jelezhetjük, hogy e tekintetben még mindig *sok* kívánni való marad fenn.

Az imént megnevezett miniszteri jelentés szerint ugyanis: az iskolába járó gyermekek a tankötelesek összes számának 78.05 százalékát teszik; tehát nem járt iskolába a tankötelesek 21.95 százaléka vagyis 470,061 gyermek. — Az *ismétlő iskolába* járásra utalt tanköteleseknek pedig *csak* 55%-a járt.

Még tehát a statisztikai adatok alapján kimutatott eredmény szerint is látjuk: hogy a mindennapi iskola tankötelezettjeinek közel *egy harmada* — valóságban bizonyosan annyi, ha nem több — az ismétlőknek pedig, fájdalom! *fele*, s bátran mondhatjuk, hogy ennél több is — nélkülözötte az oktatást.

Ezen, az egész országra szóló és *átlagosan* kimutatott eredmény még kedvezőtlenebb lesz, ha az egyes *tankerületek* kimutatásait — melyek *hívebb* képet nyújtanak — nézzük.

Sajnosan tapasztaljuk: hogy a fenti 78.05% csak 38 tankerületben lelhető föl; 27 tankerület még ezen *alúl* van s ezek közt 6 tankerület olyan, hol a százalék 59-nél nem tesz többet, sőt kettőben (a szolnok-dobokai és mármarosiban) *csupán* 44.6, illetőleg 36.7. Hozzá vehetjük még azon megdöbbentő adatot is: hogy *kilenc* tankerületben az iskolába járók százaléka *alább* szállt.

Ha pedig az egyes *községeket* tesszük vizsgáldásunk tárgyává, akkor a tankötelezettség keresztülvitelét illetőleg *sok* helyt *valóban szomorú* állapotokra akadunk. Ezen állításom igazságát eléggé bizonyítja már annak konstataciója is, hogy — a mint ezt a miniszteri jelentésből idézem — *még 2,201 községnek nincs iskolája*. Abban, hogy ezen községek gyermekei a szomszéd községek iskoláiba járhatnak — ugyan csekély vigasztalás van; mert még *számos* oly községben is elég visszacsúszott állapotok uralkodnak a tankötelesek iskolába járatása körül, a hol van iskola; hát még ott, a hol nincs! Ugyancsak ritka község az, a mely ebbeli köteleességét teljesíti. De ha föl is tesszük, hogy igen — amire azonban a miniszteri jelentés is mondja: „itt-ott” — még mindig 302 *oly község van, a melyeknek gyermekei sehová sem járhatnak iskolába*.

De még az iskolába járóknak „szorgalmi állapota” sem kielégítő. Az 1879-ik évben a statisztikai adatok 10.959,953 *fél*napos mulasztást mutatnak föl; sőt ami még szomorúbb, az 1879. évben 4.272,038 *fél* nappal több mulasztási eset történt, mint a megelőzőben.

A felsorolt adatok, vagyis: hogy a tankötelesnek *egy harmada*, illetőleg *fele* nem jár iskolába; hogy 2,201 községnek *nincs iskolája*: az iskolamulasztások *iszonyú száma* — vajjon mit bizonyítanak?..

A tankötelezettség hiányos keresztülvitelét.

Különösen aggasztók az ismétlő-oktatásra — a melyről gr. Zichy Jenő „*Felhívás a nemzethez!*” című fölolvasásában helyesen mondja,

hogy „az egész oktatásnak *koronáját* képezi“ — vonatkozó adatok. Ennek folytán szólhatunk-e különös meglepéssel a *népnevelésügy* haladásáról?! Mondom: a *népnevelésügy* — melyet oly igen szeretünk hangoztatni — ennek haladásáról? Hogy *ámútsban* ne éljünk, különbséget kell tennünk: a *nép- és gyermeknevelés* között. Ugyan ki állíthatja, hogy azért, mivel a 6–12 éves gyermek az elemi ismeretekből többet-kevesebbet elsajátít, s gyöngé korának *egy pár évén* át a tanító fegyelme, keze alatt áll, hogy *csupán ezért* már a *népnevelés* is javúl, hogy csupán ezért már a jövő nemzedék fölötté fog állani a mostaninak!?... Nem! ezt *megfontolva* ki sem állíthatja.

„A gyermek ugyanis a leghajlékonyabb, legfogékonyabb korában, melyben azzá képződik, a mi lesz — kilépve az iskolából, magára hagyatva, a kis tudománya csakhamar füstbe megy, áldozatul esik az uralkodó erkölcsöknek, szokásoknak“ és felhőtt korában már szakasztott mása a többinek. Oda van a hat évi fáradságnak gyümölcse!..

A *népnevelésügy valódi* haladásáról csak is a tankötelezettségnek *teljes és pontos keresztülvitele és azután* szólhatunk: ha gondoskodva lesz arról is, hogy az *oktatás láncolata ne szakadjon meg a gyermekkor éveivel, hanem tartson azon életkorig, midőn ismereteinknek a mindennapi életben hasznát vesszük.*

Ámde legyen az eszme legüdvösebb is, a melynek útjába azonban az akadályok egész sorozata áll: annak diadalra juttatása vajmi nehéz. Ilyen eszme: a tankötelezettség *teljes és pontos keresztülvitele.*

De miután ezen eszmének való-ítása még sem lehetetlenség, s miután tőle annyira millió lélek, egy ország, a haza üdvé, boldogsága függ: nem szabad lankadnunk, hanem kitartó erővel kell való-ításán munkálkodunk és útjában álló akadályokat lerombolunk! Lássuk az akadályok legnagyobbikát!

II. Nyomorúlt *önmagában*, de mint *ellenség* vajmi hatalmas. Neve: a *szegénység*. Távolítsuk el, s legyőztük vele a tankötelezettség legfőbb ellenségét. De hogyan? Ott a törvény, a melyvel kényszeríthetjük a szülőt gyermekeinek iskolába járatására! Tán ezzel?!.. *Nem. A kényszereszközök a valódi szegénységgel szemben hasznavehetetlenek;* s ha mégis teszszük, a *legigazságtalanabb eljárások* egyikét követjük. Avagy kényszeríthetjük-e a szegénysorsú szülőt, hogy gyermekeit iskolába járassa? holott ezek — *valóságos munkaerőknek* viselik képét s *tényezői a család megélhetésének.* Ha a szülő nem képes annyit keresni, hogy családját föntharthassa, mit tehet egyebet, mint netán tanköteles, *de munkaképes* gyermekét magával napszámba vinni, vagy a ház körüli teendőkre fölhasználni. Mit tehetünk a kényszereszközökkel oly esetben, ha a szülő nem képes gyermekeit a szükséges *ruházattal* ellátni? A szegény napszámból élő ember tanköteles gyermekeit — különösen a téli időszakban — örömet küldené be az iskolába, de nincs meleg ruhájok, nincs lábbeliök, s így kénytelenek otthon maradni. Vagy mire megyünk a kényszerrel, ha a szülő nem fizetheti meg a *tandíjjat*, nem veheti meg gyermekeinek a szükséges *tan- és írószereket**) s ennél fogva nem járhatja iskolába?..

Aki ily eseteket *nem hírből, hanem az életből, a tapasztalatból*

*) A kilencedik minisz. jelentés szerint az 1879. évben 202,606 gyermeknek nem volt tankönyve.

ismer, az nem fog azzal válaszolni: ott a törvény, meg kell az illetőket szigorúan, kérlelhetlenül büntetni, a törvénynek idevágó intézkedéseit következetesen végrehajtani; majd eljáratják.

Mert ha rovinc is bírságot a szegény emberre; pénze nem lévén, nem fizet; jó, hát végrehajtást foganatcsitunk ellene; elviszszük valamely rongyos ruhadarabját vagy ócska butorát; de erre nem akadván vevő, a büntetéspénz be nem folyhat, s a gyermek sem jár az iskolába; sőt az ily *embertelen* eljárás magára a *tanügy érdekeire* is károsan hat.

Látni való ezekből, hogy a kényszereszközökkel — *tekintve a célt* a melyért tesszük — a szegénységgel szemben mire sem megyünk; ezekkel nincs foganatja eljárásunknak. *Orvosolni* kell a bajt, nem *elmérgeíteni*!

A szegénységnek nem a kényszer, hanem a *jótekonyság* az orvosa; *ezt kell alkalmaznunk a népnevelés terén tapasztalt valódi szegénységgel szemben.* Ám lássuk: mily eszközök állnak rendelkezésünkre?

„A népoktatás emelkedésének a legjobb intézmények s az illetők részéről való legjobb igyekezet sem képes valami *nagyobbszerű* lendületet adni: *ha az anyagi jólét arany markával nem segíti azt.* A jólét és a művelődés rendesen karöltve járnak egymással s bizonyos tekintetben egymást föltételezik is; hol pedig mindkettő honos, ott a közművelődés előmozdítására szolgáló intézmények, az iskolák, virágzó állapotban szoknak lenni, mert *a vagyonosodás magával hozza a művelődés utáni vágyat.*“

E szerint következtetésképen azt is állíthatjuk: hogy a tankötelezettség, illetőleg a rendes iskoláztatás körül tapasztalt és fenálló bajok csak is akkor enyésznek el, ha az anyagi jólét az illető szülőket „arany markával“ megsegíti, vagyis ha megvagyonosodnak. De *lehet* — és *szabad-e* azt bevárni?!.. *Nem lehet:* mert az uralkodó helyzetből nem igen következtethetni, hogy a szegény osztály sorsa jobbra fordulhat; *nem szabad:* mert a társadalom ép úgy, mint az állam jól felfogott érdekei tiltakoznak ellene. A társadalom érdekében ép úgy, mint az államéban nem állhat az oktatás és nevelés nélkül felnőtteknek vagyis: *a munkakerülőknak, a koldusoknak, a börtönök és fegyházak lakóinak száma és ezen számnak növekedése.*

Ebből kifolyólag: „A *gyermeknevelés* joga nemcsak a szülőt, hanem az államot is illeti; az államnak kötelessége ezen jog sértetlenségére felügyelni.*)“ — Vagy a mint *Fichte* mondja: „az államnak mint az emberi dolgok legmagasabb intézőjének, mint a kiskorúak egyedül Istennek és saját lelkismeretének felelős gyámjának joga és kötelessége a gyermeknevelésről gondoskodni.“ Valamint érdekében áll az államnak szegényházakat és fegyházakat fölállítani: ép úgy kötelessége arról is gondoskodni, hogy az ily intézetekre való szükség: lehető alacsony fokra szállítsa le, ami kétségtelenül legjobban az általános *ifjúsági képzéssel* történhetik meg. (Dittes) Kötelessége az államnak a tulajdonképeni *népnevelésről* is gondoskodni, mert: „azon nép, mely szellemi sötétségben tresped, sohasem képes teljes mértékben élvezni a szabadságot. — Bármennyire legyen is valaki meggyőződve arról, hogy az állam fennállását akkor biztosítjuk legjobban, ha azon befolyás, melyet alkotmányos országokban a polgár hazájának ügyeire gyakorol, minél többre

**) Laboulaye E. „Az Egyesült-Államok története.“

terjesztetik ki: ki fogja tagadni, hogy ezen befolyást a törvény maga nem biztosítja még, s hogy mindaddig, míg a polgároknak egy része a műveltség oly alacsony fokán áll, mely őt politikai jogok élvezetére képtelenné teszi, addig az egyenlőség állhat a törvényben, de nem létezik — az életben, s hogy azért a politikai jogok kiterjesztésére csak akkor működhetünk sikerrel, ha nevelés által minél többeket e jogok élvezésére képessé teszünk! És a mi az egyesek polgári szabadságáról áll, áll ez az egész nemzetéről.” (Eötvös.)

Mindezen nagyfontosságú társadalmi és állami érdekeknel, valamint azon körülménynél fogva, is hogy „azon osztályok, melyek magasabb művelődésre igényt tartanak, nemcsak érzik a szükségét, hanem annak kielégítéséről saját erejükből gondoskodhatnak is, míg a népnek éppen azon osztályai, melyeknek az oktatásra legtöbb szükségök lenne, annak hiányát nem is gyanítják és ha akarják is e hiányt saját erejükből pótolni nem képesek; előáll a tankötelezettség, illetőleg a kényszeroktatás elvének következetes és természetes keresztülvitele — vagyis: „az ingyenes népoktatás” szüksége, mely maga után vonja a tandíjjak eltörlését és a népnevelésre kívánatos költségeknek a közadózás útján való fedezését. Vagyis a népnevelésre szükséges költségek nem jöhetnek más tekintetek alá, mint egyéb közönséges adó; s e költségeket azon arányban kell viselni minden egyes honpolgárnak, mint a melyben visel más adó-nemet.**) Ez alapja a józan népnevelési rendszernek s tökéletesen igazságos is. Azon népnevelési rendszer, mely didaktrumon alapszik s az iskolába járatás kényszerítő, ép oly rossz, mint igazságtalan, mert: 1. igen rossz politikai következtetéseket idéz elő; 2. a szülőket föltette terheli; 3. már az iskolában különbséget hoz be a vagyonos és szegény gyermekek közt**) Ily rendszer mellett a népnevelés ügye mindenkor azon színvonalon alúl marad, a melyet el kellene érnie.

Minthogy a „népiskolai közoktatás“-ról szóló törvényünk hasonló rendszeren nyugszik: ennél fogva ha a tankötelesek és az iskolába járók közötti arányt javítani, a rendes iskoláztatás főakadályát — rossz következmények nélkül — megszüntetni akarjuk, ha a népnevelés ügyét az állam jól felfogott érdekeinek megfelelő színvonalra emelni kívánjuk, szóval ha közoktatásügyünket jó alapra fektetni óhajtjuk: a nevezett törvény reformja — a népoktatás ingyenessége elmaradhatlan.

Ha az állam a szándékolt cél eléréséért a hadügyet oly alapra fektette, oly módon szervezte, hogy azt mindnyájunk közös érdekévé tette, hogy a költségeket nem csupán azon szülők viselik, kiknek hadköteles gyermekeik vannak, hanem az állam minden polgára: miért nem alkalmazhatná ezt az elvet a népoktatásügynél is; miért ne legyen a népoktatásügy is, mely fontosságánál semmivel sem alább áll, sőt inkább — mindnyájunk közös érdeke? „Egy államnak, mely önállóságát, életét szeme előtt tartja: a népnevelés ép úgy tartozik kötelességei közé, mint az ország határának védelme; ép úgy kell gondoskodnia szellemi véderejéről, mint katonáiról.“ Az áldozat, mely az ingyenes népoktatás behozatalával járna, távúlról sem oly nagy, mint talán gondoljuk, meg sem közelíti amazt, melyet a had istenének hozunk.

Ha erre nézve a legújabb adatok szerint, pld. hazánk fővárosát,

*) L. d. „B. Eötvös József beszédei.“ Kiadta Ráth Mór, Budapestén.

**) L. d. Az 1868. XXXVIII. tckk. 51. §-át.

Budapestet számításunk alapjául vesszük, az eredmény ekkép hangzik. — A főváros összes egyenes adója 7.740,006 frt. A tandíjjakból származó jövedelem 140,021 frtot tesz ki. Kivetvén már most a tandíjjösszeget az egyenes adóra: a *százalék* 1·80. Vagyis a kinek teszem 100 frt az egyenes adója, az az ingyenes népoktatásra 1 frt 80 kr. áldozna.

Majdnem ugyanezt az eredményt kapjuk, ha számításunk alapjául az egész ország egyenes adóját és a befolyó tandíjjösszeget vesszük. Egyenes adó 73·760,885 frt. Tandíjj 1·318,513 frt. Százalék 1·78. Tehát 100 frt egyenes adóra 1 frt 78 kr.; 1 frtra pedig 1·78 kr. esik. Lehetne-e azt megterhelhetéseknek vagy igazságtalanságnak mondani, ha az állam *legszentebb* intézményére ily csekély összeget áldoznánk, a szegény kevesebbet, a gazdagabb többet, *de mindig vagyoni állapotunkhoz mérten*; holott a mostani rendszer mellett a szegény meg van terhelve, vajmi gyakran többet fizet, mint a nálánál sokkal vagyonosabb? A vagyonos osztálynak a népoktatás ingyenességének behozatala ellen nem lehet panasza; mert a mint igaz, hogy a teher nagyobb része a vagyonos osztályra nehezednék, ép oly bizonyos, hogy *a haszonból is nagyobb rész rájuk esnék?* — Mert a szegény, ki az iskolai oktatásban részesül, hogy jövőjéről gondoskodhassék, az iskola által a neki nyújtott előnyt csak egyszerű alakban veszi igénybe; ellenben a gazdag, ki az iskola által *fölnevelteket* maga körébe vonja és a dologra fölhasználja, *szolgáltatásaikban* az iskolai eredményt többszörösen kizsákmányolja; tehát kárpótolva van még akkor is, ha esetleg nem bír gyermekekkel.

Hogy a gazdagabb segítse a szegényebb embertársát gyermekei fölneveltetésében, ezt — ha az érdekeket háttérbe is szorítjuk — sugallja a *méltányosság*, a *felebaráti szeretet*. Ne legyen a szegény szellemi sötétségre kárhoztatva, mert szegény; legyen az anyagi kincsek helyét a *szellemiakkal* kárpótolva! „Az ingyenes oktatás jótétemény a szegényekre, de mely erkölcsi benyomást tehet a gazdagokra is azon öntudat: hogy ők adják a szegényeknek a nevelést, vagyis — óvszert a nyomor és bűn ellen.“

Az ingyenes népoktatás eszméje egyike azon eszméknek, melyek megfelelnek a *szükségnek*, s mint ilyen *előbb-utóbb*, bármily akadályok is legyenek útjában, lerombolván azokat. uralomra jön, a mint ez már több országban meg is történt. *Hazánkban sem új eszme*. Már az 1848. évi országgyűlés alatt hazánk akkori közoktatásügyi minisztere népnevelésünk nagy reformátora, b. Eötvös József, oly törvényjavaslattal lépett föl: *a melyben ki volt mondva a népoktatás ingyenessége.*)*

Eötvös nemesen érző szíve, lángoló elméje és államférfiúi bölcsessége fölismerte a hatalmas eszközt népnevelésügyünk fölvirágoztatására; de — a *szűkkeblűség* „nem“-et mondott, s az eszme hazánk népoktatásügyének kimondhatlan kárára megbukott... Jött az 1868. év. Az eszme megerősödve ismét előjött Eötvös védszárnyai alúl. *Vereséget* szenvedett ugyan akkor is, *de nem győzetheték le már teljesen.**)* Jelenleg talaja még jobban el van készítve, s csupán egy Eötvösre vár: ki *útkezetbe vezesse*, hogy — a *győzelem zászlóját* kitűzhesse... Lehet, hogy ennek ideje meszszebb van, mint gyanítjuk... De jönni fog, jönnie kell; mert

*) L. d. 1848. aug. 3. mondott beszédét.

*) L. d. Az 1868. XXXVIII. tckk. 31. §. 31. §. 51 §-ait.

„az nem lehet”: hogy az üdvhozó eszme hiába sorvadozzon. „egy átok-súly alatt!” S akkor majd: „Buzgó imádság epedez százezrek ajakán.”

Sárosfa.

Zádor Gyula.

A leánynevelés kérdéséhez.

A „Polgári Iskola” február-havi számában bátorkodtam egy a polgári leányiskolákkal foglalkozó cikkre válaszolni; csaknem egyedejüleg jelent meg a „Paedagogiai Szemlé”-ben egyik kartársunknak, Gyulay Bélának, egy rokonértelmű cikke: „A polgári leányiskolák jövője.”

Megvallom, félve nyúlok a tollhoz, mert méltán tarthatok attól, hogy a t. olvasóközönség megunja, mindig csak a polg. leányiskolák bajaival bibelődni; de ha már a mozgalom megindult, tisztázzuk az eszméket!

Az általam ajánlott reformok legnagyobb részével Gy. úr is egyet ért, és így talán nem is reflektálok cikkére, ha annak egyik kikezdésében azon szemrehányást nem találok, hogy a polgári leányiskolákról csak ritkán és keveset irtak. E szemrehányás illeti egyrészt a polgári iskolák szakközlönyét, mely első sorban van hivatva a polg. iskolák — tehát a polg. leányiskolák — érdekeit is szemmel tartani; másrészt pedig mind azokat, kik leginkább kompetensek ezen iskolákról írni, és ezek közt — ne vegye rossz néven Gy. úr — őt magát is. A „Polgári Iskola” hasábjai minden jóra való cikk számára nyitva állnak, mit Gy. úrnak, ki ezen lapnak egy ízben szerkeztője volt, tudnia kell. Ha tehát a polg. iskolák ezen foeminini generis-éről nem igen emlékezett meg a sajtó, abból szeréntem azt lehet következtetni, hogy azoknak vagy teljesen rendben volt szénájuk, vagy hogy azok, nem lévén azon folytonos zaklatásoknak kitéve, mint fitestvérük, nem szorultak a védelemre. Én hajlandó vagyok ez utóbbit hinni. De térjünk át magára a cikkre!

Gy. úr reformokat sürget. És ezeket illetőleg — mint fent volt szerencsém jelezni — a legtöbb pontra nézve egyet értünk. Ő, ép úgy mint én, kárhoztatja az előkészítő osztályokat, óhajtja a délelőtti oktatást; ő velem egyetértőleg sokallja a tananyagot, de egy véleményen van velem, hogy azt kevesebíteni nem lehet, és hogy e tekintetben csakis az 5. és 6. osztályok felállítása által lehetne segíteni. Szükségesnek tartom itt megjegyezni, hogy én, midőn az 5. és 6. osztályok felállítását a tananyagnak némi kikerekítése mellett ajánlottam, ezen kikerekítést nem részleteztem, de készségesen bevallom, hogy a házi nevelést magam is óhajtottam a tananyag közé felvételni (csak hogy nem az anthropológiát!). A tornázást — noha nem tagadom szükségességét — mégis kénytelen vagyok csak „pium desiderium”-nak tartani, ha a kiviteli nehézségekre gondolok.

Idáig habozás nélkül haladok Gy. úrral egy úton, azonban azon mellékútra, melyre ő itt befordul és mely — tartok tőle — a rococo korszakban divott illetanári intézmény felé vezet, többé nem követem. Gy. úr a polg. leányiskolák nevelészetű eredményeivel nincsen megelégedve. Én sem! Csak hogy én e tekintetben liberálisabb vagyok, és nem tekintem ezen kedvezőtlen eredményt a polgári leányiskolák kizárólagos sajátságának, hanem meg vagyok győződve, hogy e bajban sínylődnek jelenleg kisebb-nagyobb mértékben fővárosunk összes iskolái. Oly nagy azon tényezőknél száma, melyek ma az iskolai nevelést bénítják, sőt

csaknem illusoriussá teszik, hogy azokról nem cikket, hanem könyvet kellene írni. Hogy csak néhányat említsek: az osztályok túltömöttsége, a fegyelmi eszközöknek csaknem teljes hiánya, a társadalmi szokások, a félszeg házi nevelés, mely néha néhány pere alatt lerontja, mit az iskola sok fáradság között egy teljes év alatt épített stb. stb. Ezek és még sok egyéb körülmények komoly bajok a nevelés terén és a növendékeket sokkal nagyobb veszélyekkel fenyegetik, mint a melyeket Gy. úr említ. Egész bűnlajstromot kellene felsorolnom, ha meg akarnék emlékezni mindazon erkölcsi betegségekről, melyeknek az ifjuság ki van téve. Ki van téve azért, mert egyrészt az iskola nem ér rá, a szülői ház pedig nem akar nevelni. És ha nevelnek, nem egyetértve nevelnek.

A mi nevelésügyünknek általában legnagyobb hibája az, hogy iskola és szülői ház nem gyámolítják egymást a nevelés nagy munkájában. Dicső emlékű Eötvös báró felismerte a bajt, és aligha volt ez az utolsó indoka az iskolaszékek felállításánál. Ő az iskolaszéki intézmény által érdekeltiséget akart kelteni a közönségnél az iskola irányában, szerves kapcsolatba akarta hozni az iskolát a szülői házzal; tehát azon két nevelési tényezőt egymással, melyek együtt igen sok, egymás nélkül vagy egymás ellenére csaknem semmi eredményt nem képesek felmutatni. Hogy mennyire feleltek meg az iskolaszékek — legalább ez irányban — a nagy államférfiú várakozásainak, azt ez alkalommal vitatni nem akarom; de anynyi ma már tisztán áll előtttem, hogy a fenti célt — legalább a fővárosban — direct úton elérni nem lehet.

De lehetne azt indirect úton megközelíteni, ha felveszszük a házi nevelést a polgári leányiskola tantárgyai közé. Tanítsuk meg növendékeinket, hogy minőnek kellene lenni a házi nevelésnek és így el fogjuk érhetni azt, hogy ezek egykor gyermekeiket az iskola követelményeinek megfelelő házi nevelésben fogják részesíteni. Így tehát, bár csakis közvetve, de talán mégis lehetséges lesz idővel az iskolai és házi nevelést némi összehangzatba hozni.

Azon példák, melyeket Gy. úr a nevelés hiányainak bebizonyítására felemlít, nagyon alárendelt érdekűek és inkább csak külsőségekre vonatkoznak. Ezen bajokat sokkal egyszerűbb és olcsóbb apparátussal lehetne orvosolni, mint a melyeket Gy. úr ajánl. Ugyanis sok évi tapasztalataimra támaszkodva, állíthatom, hogy nagyon ritkán jöhet a tanár azon helyzetbe, hogy leány-tanítványaival szemben oly figyelmeztetést kellene alkalmaznia, mely illem- vagy szeméremsertő azért, mert az ő szájából jó. De ha kivételesen mégis fordulna elő az eset, hogy valamely tanuló oly valamire kellene figyelmeztetni, a mire őt inteni férfihöz nem illenék: van minden polg. leányiskolánál legalább is egy tanítónő, kinek ily esetekben közbenjárni kötelessége és ki ezen kötelezettségének bizonyára készségesen meg is felel. Megjegyzem, hogy Gy. úrnak a ruházkodásra vonatkozó példáját ily esetnek éppen nem tekinthetem. Egy tanuló arra figyelmeztetni, hogy ruhája már rövid, szeréntem sem férfi, sem nő tanító részéről nem volna helyes; mert tudjuk, hogy a tanulók nem saját pénzükből és kedvük szerént ruházkodnak, hanem szüleik tehetsége- és kívánsága szerént, és így nem volna helyes, ilyféle hiányra a szülőket gyermekeik által figyelmeztetni, ezeket pedig talán éppen az illem szempontjából, általában az ügybe nem is szabadna beavatni. Ilyen

és hasonló esetekben ajánlanám úgy tenni, mint én szoktam. En egyenesen a szülőkhez fordulok, még pedig a tanuló tudta nélkül.

A fentebbiek után határozottan, kimondhatom, hogy az illetanítónői- vagy mint Gy. úr nevezi, felügyelőnői állomás szervezését feleslegesnek tartom; mert azon teendőket, melyeket Gy. úr ennek szánt, mind elvégezheti, még pedig jobban, a tanodánál alkalmazott kézimunkatanítónő, ki a tantestületnek tagja, folytonos érintkezésben van a tanulókkal és így mindazon dolgokról, melyeket az egyes tanárok tapasztalhatnak, magának is szerezhethet akár közvetlenül, akár közvetve tudomást és az esetleg szükséges észrevételeket is megteheti.

Nem vagyok nagy barátja a gouvernanteoknak, még a magánházakban sem; de ilyent vagy ehhez hasonló valamit az iskolában — kivéve ha az internatussal volna volna összekapcsolva *) — épen nem tudnék megtérni, és ha az mindjárt az igazgatónak vagy valamely tanárnak neje volna is; a mi különben a fővárosi hatóság előtt — ha esetleg a javaslatot elfogadná — alig volna elég biztosíték arra nézve, hogy az a ráruházott tisztet teljes megelégedésre fogná ellátni.

De lássuk ezen illetanítónő hatáskörét! Ez természetesen hivatva volna, a tanulók magatartását szabályozni, a miből ismét természetesen következne, hogy e közben a tanárok magatartását sem hagyhatná ki a „calculus“-ból. Nem tartott Gy. úr attól, hogy a tantestület ez által hatáskörében látván magát korlátozva, ezen — szerénce talán nem eléggé kompetens — gyámkodást nem igen volna hajlandó eltérni, és hogy azon problematikus hasznót, melyet ez intézménytől talán várhatunk, a tantestület egyetértése árán kellene megvásárolni? Nem tart továbbá attól, hogy ezen intézmény lassankint egy második igazgatósággá találja magát kinőni és hogy egyszerre, egész váratlanul bevenné magát az iskolába a sokfajúság átka? Oly csapás, melytől a kegyelmes ég óvjon meg minden iskolát!

Budapest.

Vajdady Ernő.

Tanfelügyelői körlevél. *)

Tisztelt Iskolaszék! A népiskolai oktatás körül megyénkben általában szembetűnő haladás mutatkozik, melynek előidézésében úgy a néptanítóknak, mint a népiskolai hatóságoknak méltánylandó részök van. A tanítók tulnyomó részében fel van ébredve a törekvés az okszerű tanításbeli jártasság megszerzésére s e törekvést az iskolaszékek is igyekeznek ébren tartani, midőn megkönnyítik a tanítók továbbképzését célzó tanítógyűlések látogatását, gyarapítják a nélkülözhetlen paedagogiai szakkönyvtárt paedagogiai lapok és vezérkönyvekkel és fokozatosan évről-évre beszerzik a legszükségesebb taneszközöket.

*) Miután Gyulai úrtársunknak cikkében reám is történt hivatkozás, mint a ki az igazgatói állás mellett egy felügyelőtanítónőt is szükségesnek tartok: kijelentem, hogy én a tanítónőképezdéknél divó törvényteleniséget említettem s az internatusos iskolákat értettem akkor, midőn e kérdésben nyilatkoztam. (Szerkesztő.)

*) A gömörmezei tanfelügyelő úr fennebbi hozzászólásának is beküldött körlevelének címét mi adtuk. Soká haboztunk, ha valjon e körlevél: a „Paed. Szemlé“-ben közöljük-e? Végre is azt sugallta jobb meggyőződésünk, hogy ez a körlevél nemcsak „követel“ a tanítótól, meg a községtől, hanem „ad, nyújt“ is valamit. Az ily körlevelek minden tankerületben megtennék talán hatásukat?? Szerk.

Mindamellett a tanítás iránya, menete és eredménye tekintetében sok még a kívánnivaló.

A tanítók részéről általános azon panasz, hogy sok a tantárgy, a szülők részéről pedig, hogy gyermekeik sokat tanulnak, azonban nem képesek azt megemésztetni s ennél fogva értelmük nem fejlődik, gondolkozásuk nem ébred.

Mindezen panaszok oka onnan származik, hogy a népokt. törvény 55. §-a számos tantárgyat tűz ki a népiskolai oktatás anyagául, mely anyagból nincs kiválasztva eléggé, nincs rendezve tervszerűleg az és annyi, mi a nép gyermekeinek felvilágosítása, a zsenge elmék képzésére leginkább alkalmas, teljesen feldolgozható, begyakorolható és az életben értékesíthető lenne.

Mínthogy ezeknél fogva a népiskolai oktatásnak nem az a feladata, hogy az megszabott tantárgyakat mindenoldalulag felkarolja, hanem ezekből azt válaszsza ki és gyakorolja be, mi a gyermek lelki tehetségeire képző hatással bír, s a mellett a gyakorlati életben is értékesíthető, a vallás és közokt. m. kir. miniszterium f. é. 1046. eln. sz. a. k. rendelete értelmében felhívom az iskolaszéket és tanító urakat a következőkre:

1) A népiskolai oktatás legelső és legfőbb feladata a folyékony és értelmes beszédre-, olvasásra, a tiszta és szabatos írásra s a számvetés négy alapszabályainak fej- s írásbeli elsajátítása és begyakorlására irányul; mert a beszéd, írás, olvasás kulcsa és eszköze minden további ismeretszerzésnek, a számvetés pedig nemcsak a gyakorlati életben mindenkinek szükséges, de a legnagyobb mértékben figyelemébresztő és észfejlesztő tantárgy. A népiskolai oktatás közép- és súlypontját ennél fogva ezek képezik. A törvény 55-ában megszabott többi tantárgyból szükséges ismeretek magokban, a sikeres oktatáshoz nélkülözhetlen olvasókönyvekben található olvasmányok alapján kellő magyarázás és szükséges szóbeli kibővítés által nyújtandók. Ez által nemcsak a beszéd és olvasás gyakorlására jut több idő, hanem az így olvasott s ismételt kikérdezés és elbeszélgetés által kellőleg begyakorolt s a szóbeli begyakorlás után a tanulók által szabadon (nem diktálás vagy leírás útján) írásba foglalt, tehát a tanulók fogalmazására is mindig felhasznált ismeretanyag sokkal biztosabban marad a tanuló tulajdona, mintha azt akár nyomtatott, akár írott füzetekből minden öngondolkodás nélkül betanúlja. Így tehát a földrajz, történelem, természetrajz, természettan stb. tanítása közben mindig a beszéd, az olvasás és írás, a nyelvtan és a fogalmazás gyakorlatával foglalkozik a tanító s ezek keretében adhatja és öntheti a gyermekekbe a többi tantárgyból is a legszükségesebb tudnivalókat.

Ezek mellett a számvetés, fej- és írásbeli tanítása önálló vezetést és gyakorlatot igényel.

2) Az ismeretek elméleti úton való megszerzése csak akkor lévén valóban gyümölcsöző, ha azokat a mindennapi élet gyakorlati céljaira is alkalmazzuk, az iskolaszékek és tanítók kötelessége, oda hatni, hogy az különösen a kézimunka megszerettetése és kiváló ápolása által a lehetőségig már a népiskolában megtörténjék. E végből felhívom, hogy, ha még nem volna, a népiskola mellett sürgősen kert állíttassék s ebben a tavaszi és nyári hónapokban a gyermekek a gazdasági gyakorlatokban, különösen a fa-, méh- és a hol lehet, a selyemtenyésztésben, a lányok pedig a konyha-kertészetben oktattassanak; az őszi és

téli hónapokban pedig a vidék viszonyaihoz képest valamely kézimunkában, a házi-ipar egynemely ágában gyakoroltassanak. Kiváló gondjába ajánlom a női munkák legszükségesebbjeinek taníttatását a leányoknál, mi célból, ha külön munkamesternő vagy a kézimunkákban is jártas tanítónő alkalmaztatása egyelőre lehetetlen volna, egy ezekben némi jártassággal bíró s helyben lakó nő csekély díjazással mellett alkalmazandó.

A gömörmegyei tanítók nagyobb része eddig is sokszor anyagi áldozat mellett meghonosította a kézi munka tanítását, s az évi tanügyi kiállítások alkalmával elismerésre méltó sikert tüntetett fel. Az iskolaszékek erkölcsi és anyagi támogatása az e tárgy tanításánál netalán szükséges eszközök és minták beszerzésére rövid idő alatt nagy eredményekre vezethet.

Minthogy a munkának és munkaszeretetnek magában is végtelen nagy fontosságán kívül, annak szellemi és erkölcsi haszna is kiszámíthatatlan, meg vagyok győződve, hogy a t. c. iskolaszék, menyynyiben az már eddigelé nem történt volna, ugy a kertészeti, mint házi ipari gyakorlatok megkezdése illetőleg tovább fejlesztése céljából szükséges intézkedéseket még ezen tanév folyamán megteszi.

3) A népiskolai oktatás ezen elméleti és gyakorlati céljának biztosítására vezető utakat és módokat jelzik ugyan úgy a miniszterium mint az egyházi főhatóságok által kiadott tantervek. A menyynyiben azonban az egyes iskolák viszonyai különbözők, szükséges, hogy minden iskolaszék a kötelező tanterv szemmel tartásával az átveendő tananyagot előre kijelöltesse, azt rendes ülésben tárgyalja, jóváhagyja s úgy ezen speciális tantervet, mint az ezt kiegészítő óratervet az iskolában szigorú miheztartás végett kifüggesztesse. Igen célszerűnek bizonyult be, ha a tanítók a naponkint minden osztályban átvett tananyagokról naplót (osztálykönyvet) vezetnek. Legfontosabb azonban, hogy a tanító a népiskolai tananyag feldolgozását magában foglaló vezérkönyvekkel el legyen látva, melyek a kevésbé képzeteknek is helyes tanítási mintát nyújtanak, a tanítás útját és módját megjelölik s csak némi szorgalom mellett is a tanítási sikert biztosítják. Ilyen vezérkönyvek: a) Nagy L. Vezérkönyv a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításához. (24 kr.) b) Gönczy vagy Bárány vezérkönyve az írva-olvasás tanításához. (20 kr.) c) Nagy L. vagy Bárány vezérkönyvei a nyelvtan (írás, fogalmazás) tanításához (I. rész 20 kr. II. rész 24 kr.) d) Madzsar J. vezérkönyve a számtan tanításához. (2 frt.) Ide tartozik még: Gönczy: A földgömb ismeretése, Emericy—Kárpáti: A földrajz tanítása (50 kr.) és Mayer: Az alkotmánytan tanításához (60 kr.). Ezen hasznos és nélkülözhetlen vezérkönyvek olcsó áron s többnyire tótul (németül stb.) is az egyetemi nyomdában (Lásd Népt. Lapja) s minden könyvkereskedőnél kaphatók. Ezek ismerete nélkül csekély siker fogja a tanító bármily megfeszített munkásságát koronázni s azért ezek megszerzését a tanítói szakkönyvtár számára, melyben az ingyenzáró Néptanítók Lapja is őrzendő, ismételve ajánlom. A Népt. Lapját megküldik minden iskolának ha az ezt tárgyzó folyamodványt az iskola létezését igazoló hatósági bizonyítvánnyal együtt a „Néptanítók Lapja“ szerkesztőségéhez Budapest, I. kerület. Országház-utca 117. szám beadják. Ezen kívül minden tanítónak olvasnia kellene a „Magyar Paedagogiai Szemlét“, mely jól szerkesztett és olcsó (ára egész évre 2 frt 50 kr.) folyóíratra előfizethetni Budapest Stáció-utca 9. sz. alatt.

4) Minthogy a népiskolai oktatás sikerének emelését célzó minden intézkedés s a tanító megfeszített munkássága is hiába való, ha a tankötelezettség nincs kellőleg végrehajtva, ha a tanulók a mindennapi 6 éves tanfolyamban nyert ismereteiket nem folytatják s bővítik, ha a szorgalomidőt be nem tartják, az iskolaszék szigorú kötelessége, ott, hol nincs, ismétlő iskolát télen 4, nyáron 2 órai hetenkinti tanítással szervezni, a szorgalomidőt legalább 8, városokban 9 hónapon át megtartani s a községi előjárósággal egyetértőleg intézkedni, hogy minden a község területén tartózkodó 6—15 éves tanköteles gyermek (beleértve a siketnémákat is, kik a szemléleti tanítást nagy sikerrel kísérhetik figyelemmel,) valláskülönség nélkül iskolába feladassék, a mulasztók pedig a községi előjáróság által a neki e tárgyban nyomtatásban megküldött s 12 krajcáron mindig kapható ministeri utasítás értelmében az iskola javára büntetessenek.

Midőn mindezek foganatosítását a t. c. iskolaszéknek ismételve kiváló gondjává és hivatalos kötelességévé teszem, felhívom miszerént az ez irányban tett intézkedései eredményéről f. év végeig s azután is, a hányszor szükséges, kimerítő jelentést tegyen, esetleg az iskolaszéki ülésekről vezetett jegyzőkönyv erre vonatkozó pontjait velem közölje.

Rimaszombat.

Groó Vilmos.

A hangoztató módszer első „hangoztatója“.

„Rágalom, hogy a magyar nép barbar, mert kelet népei közt legműveltebb. . . , Tanult az idegenektől mindenfélét, némettől, francziától, olasztól, angoltól átvette, lefordította, elsajátította, eltanulta ami jó; igazban, tudományban, művészetekben halad utánuk.“ Van-e valaki széles e hazában, ki a fentebbi szavak igazságában kételkedik?

Ellestük a műveltebb nemzetektől mindazt, ami szép és jó és ez nem válik a magyar szégyenére. „Sok dolgot azért nem tanultam meg életemben, mert szégyenlettem bevallani, hogy még nem tudom“ — mondja Széchenyi István — a magyar nemzet soha sem szégyenlette bevallani: „ezt vagy amazt még nem tudom“, folyton tanult másoktól.

Az ember társas lény, egymásra van utalva, egymás kárán okúl, egymásnak szellemi tökéit kicseréljük, kölcsönbe adjuk, egymást abszorbeáljuk, kilessük; majmoljuk egymás fogyatkozásait és erényét. Melyik juh mondhatná el magáról, hogy a kérődzést ő találta fel? Melyik méh vindikálhatná magának a sonkoly készítési módnak prioritását? A kalapácsot az egész emberiség használja, ki a megmondhatója annak, hogy a föld mely népe használta azt először?

Kérdezd meg pl. a paedagogia napszámósaít: ki hangoztatta először a hangoztatási módszert? Kérdezd meg a németet, a franciát, az angolt? Mindannyi (ha Ickelsamertől eltekintünk, ki csak igen homályosan érintette az ügyet, úgy, hogy Németországban 300 évvel utána már nyomára sem akadtak paedagogiai elveinek) Stephani Henriket vallja a hangoztatási módszer teremtményének. Még a magyar is idegen földön keresi kútforrását annak, a mi tulajdonképen nála termett; mert Stephani Henrik 1761-ben született csak, Tóthfalusi Kis Miklós pedig már 1695-ben írta meg hangoztató módszerű ABC-jét.

Ugyanis, Tóthfalusi Kis Miklóstól egy 8-r. 2 ívet (16 levél) ma

gában foglaló könyvecske jelent meg Kolozsvárott 1695-ben, melynek teljes címe következő:

„Magyar Oskola“, mellynek mesterségével az okos és serény Tanító kiváltképen az idősbeket írás-olvasásra XII órák alatt megtaníthatja.

Tóthfalusinkat tehát majdnem egy századdal előbb látjuk hirdetni azt, ami Stephaninak halhatatlanságot biztosított. Ne keressétek Bajorországban azt, a mit egy századdal korábban Kolozsvárott megtalálhattok!

Tóthfalusi „Magyar Oskola“-ját Lugassy József ismertette legelőször a magy. akad. Értesítő 1844-ik évi füzetében, mely füzetke véletlenül kezem ügyébe akadt és benne következőket találtam:

„Ezen sajátképeni Abécészerű kis könyvecske csak két ívre terjed, de bizonyos oknál fogva, melyet rövid időn alkalmat veszek magamnak kifejteni, fölötte nagybecsű kis régiség, s méltó helyet foglaland az akadémia legritkább könyvei közt, hová nem sokára be fogom ajánlani. Lelkes előbeszéde s német szomszédainktól bizonyosan megírgylendő methodusa korán meszsze túl emelik. Ritka is; Burián szerint a két magyar hazában csak egy erdélyi főiskola bir még egy példánynyal.“

Mi lehetett oka annak, hogy Lugassy ígérését be nem váltotta és a könyvecskét se ki nem fejtette, se be nem mutatta, se az akadémiai könyvtárnak át nem adta, azt nem tudom; de annyit tudok, hogy az összes budapesti nyilvános könyvtárakban utána néztem, de sehol sem találtam, jele annak, hogy még most is a debreceni collegiumnak birtokában van, ha a szű azóta meg nem ette. A debreceni kartársak igen leköteleznék a hazai tanítóságot, hogy ha a „Magyar Oskolát“ egész terjedelmében, akár a „Paedagogiai Szemlé“-ben közzéténnék, e lapok igen tisztelt szerkesztője, úgy hiszem, adna szállást e nemzeti ereklyének. Mert ha tán egyébbel nem is, mint Ickelsamer „Deutsche Grammatik“-ja nyomán dolgozott művecskével volna dolgunk, akkor is megérdemelné, hogy a feledékenység karjaiból kiragadjuk.

Talán érdekli a t. olvasót az is, hogy Tóthfalusi Kis Miklósnak csupán egyetlen egy vékony magyar könyvecskéjét őrzik a muzeumi könyvtárban (az akadémiában nincsen meg) teljes címe: Tóthfalusi Kis Miklósnak maga személyének, életének és különös cselekedeteinek Mentsége.

Melyet az Irégyek ellen, kik a közönséges Jónak ezaránt meggátolói írni kényszerítettett Kolozsvárott 1698. esztendőben. Előlapján belül következő olvasható: „Ezen könyvecskének ritkasága onnan vagyjon, mivel a szegény Tóthfalusi ebben azt írván, hogy a Gubernatoris az ő jóságából él és egy néhány Papokat is megsértett, parancsoltatott neki, hogy az Exemplárokat mind beszedje.“

Ne keressük tehát Bajorországban azt, a mit kis körültekintés mellett Kolozsváron megtalálhatunk. A magyar műveltségnek nem egy gyöngye fekszik elrejtve, elfeledve, a könyvtárak kriptáiba temetve. És mi a helyett, hogy véreink művei után kutatnánk, divataffektáló természetünknel fogva, a külföld isteneit és félisteneit dicsőítjük.

Stephani Henrik született 1761-ben! Tóthfalusi Kis Miklós megírta „Magyar Oskola“-ját 1695-ben!

Budapest.

Csukási Fülöp.

Irodalmi Kalaúz.

Könyvek és taneszközök.

A közoktatás Magyarországon. Irta Marbeau Ede. Fordította Erdélyi Béla. Jogositott kiadás. Budapest. 1881. Ráth Mór. 36 oldal. Ára 40 kr.

Kevés tudósítás jelent meg külföldön, kevés külföldi műben találunk nagyobb és szemelláthatóbb jóakaratot, mint az előttünk fekvő könyvben. Szerző szereti, becsüli a magyart, amért tud lelkesülni, nagyra tartja ősi érenyeért. A mit a tanúgyről ír, azt nyomtatott forrásokból meríti, de összszetevesszi a közművelődési ügyeket a tanúgygyel; pedig e kettő egymással most még nem igen áll szerves összeköttetésben. Hálára vagyunk kötelezve az irántunk táplált jóakaratra miatta. De szerzőt nem jól informálták. A népoktatási intézeteknél, melyekről a II. fejezetben szól, kiindulási pontja helytelen. Azt mondja, hogy 1868-ig minden elemi iskola Magyarországon felekezeti jelleggel bírt, s csak mióta a törvény értelmében az állam és a politikai község is állítanak iskolát, van felekezetenélküli iskola. Már pedig nálunk felekezetenélküli iskola nincs, nem is lehet, míg a vallásitanítás felekezeti, vagy míg az erkölcs-tan a dogmatikai vallásitanítástól el nem lesz választva. Nem jellegükre nézve különböznek egymástól az iskolák, csak a tulajdonosra, a fentartóra való tekintetben. — Arról sem informáltatta magát szerző, hogy miként Franciaország egykor a legkatholikusabb, úgy 1818. ill. 1868-ig Magyarország szimplán katolikus állam volt. Az ilyen állam minden intézménye magának az államnak vallási jellegét hordta magán; de a mint az állam elveszté felekezeti jellegét: elveszté azt a katolikus polgári község által fentartott iskola is és lett, miként a törvény követeli, községi iskola. — Enynyit röviden e füzetke jellemzésére, mely a nálunk megindult ferde irányt védelmezi — akaratlanul, helyes információ hiányában. A könyvet magát azonban a legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Aristophanes vígjátékai. Fordította Arany János. A „Magy. Tud. Akadémia“ által gr. Karácsonyi jutalommal kitüntetett fordítás. II. kötet. Budapest. Kiadja a M. T. Akadémia. 402 old. Ára 2 ft.

E kötet tartalma: Az acharnaebeliek. A madarak. A békák. Lysistrate. E kötetet sokan várták. A mint a befejező 3-ik kötet is előttünk lesz: bővebben.

A papok életbiztosítása. Irta gróf Lónyay Béla. Budapest, Franklin. 15 oldal. Ára?

E füzetkében az árvaságra és özvegyiségre jutott papi családok sanyarú helyzetét találjuk esetelve, s kimutatva azon utakat, melyeken segíteni lehet. — E füzetkét a tanító is olvassák, nem azért, hogy tán ők segítsenek a papokon, hanem, hogy lássák s tanulják meg, mint lehetne saját családjukat biztosítani.

Magyar könyvszemle. Közrebocsátja a nemzeti muzeum könyvtára. Budapest. Évenként 6 füzet. Ára 3 ft.

Ezen vállalat a magyarországi könyvészet ezidétt egyedüli organuma, a könyvtárak egyedüli kézikönyve. Közöl a hazai régibb bibliographia körébe tartozó értekezéseket, s újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. E mellett a hazai könyvtárak történetét és sok egyéb e körbe, vágó dolgokat ismerteti — első részében. Minden füzet második részében az illető két hónap valamenynyit Magyarországon megjelent vagy hazánkat érdeklő könyv teljes címét hozza. Múltan mondható tehát e folyóirat, még tágabb értelemben is, a hazai könyvtárak közlönyének, mert nem volna szabad létezni egy nép-, ifjusági-, tantestületi, tanító-egyleti, községi és mazánkönyvtárnak sem széles e hazán, mely e könyvszemlét ne jártná. A szerkesztő egyike jelesebb fiatal tudósainknak, kítő a hazai tudományosság e téren sokat vár, s kit bizonyára serkentene bűvárlataiban az általános részvét és támogatás.

A drótos flú. Az ifjusági és népkönyvtár II. évf. első kötete. Elbeszélés az ifjuság a nép számára. Irta Bánfi J. Ára 50 kr. Pápan, 1881.

Örömmel szólunk ezen új elbeszélésről, mely bizonyoságot tesz arról, hogy hivatott tollból ered. Színhelye honunk felső vidéke. A tótok által lakott gyönyörű Vág-völgy. Különösen azok figyelmébe nem tudjuk eléggé ajánlani, kik hazánk ezen vidékéről és annak lakóiról olyképen beszélnek, mintha az nem is volna édes hazánk egy része, mintha a muszkák országához tartoznák. Hisz fájdalom! némely magyar ember (?) nincs is más véleményben, mint hogy az, kinek anyanyelve a tót, nem is lehet magyar ember. Innen az a közmondás melyet az elbeszélésben helyesen alkalmazva találunk

hogy: „a tót nem ember.“ Csak vedd kezébe t. olvasó, a ki így gondolkodol, ezen elbeszélést, s olvad el figyelemmel, majd meggyőződöl, hogy bizony az a felső vidék is lazánk egy szép része, hogy ezen vidék lakói is, habár sokan nem bírják is nyelvünket, a magyart, mindamellett jó hazafiak és az államnak — hasznos szorgalmas polgárai. Bizony! szükséges volna, hogy a kikkel a sors kedvezően bánt, ne pazarolják a haza földjéből szerzett pénzeiket idegen országok beutazására, a helyett hogy legelső sorban hazájukat megismernék. Ügyesen beszöve, szó van az utolsó lengyel fölkelésről is. A melléje csatolt kép igen emeli a külső kiállítást. Kivánjuk, hogy egy isk. és népkönyvtárból se hiányozzék.

Kritikus.

Channing Ellery Vilmos válogatott művei. Angolból fordítják és kiadják az unitárius tanárok. 6. kötet. A tökéletes élet. Kolozsvár 1881. 175 oldal. Ara 1 frt 20 kr.

Nemcsak unitáriusoknak szánt olvasmány. Minden művelt ember e könyvben kedves olvasmányt lel. Az előző öt kötet tartalmát nem ismerjük; de ezen hatodiktól következtetve, egy elfogulatlan lelkes tudóssal állunk szemben, ki megérdemli, hogy a művelt osztály méltassa. Nem akarunk ugyan ezzel az unitarizmusnak prorelyátakat csinálni; de azt hisszük, minden gondolkodó ember a saját vallását is jobban fogja megismerni és megérteni e könyv által. Különben már Szent Pál mondta: Mindenket megvizsgálatok s a legjobbat megtartsátok.

Az **Eötvös-alap** ünnepéről. Külön lenyomat a „Nemzeti Nőnevelés“ című folyóiratról. Ista Péterfy Sándor. 19 oldal. (Könyvtárai úton nem szerezhető meg.)

Magában foglalja azon szép beszédet, melyet az Eötvös alap elnöke a febr. 2-án tartott ünnepélyen mondott. Egyleteknek kívánatra megküldi a szerző.

Az iskolai takarékpénztárakról. Felolvasta a „Népnevelők Pesti Egyleté“nek paedagogiai szakosztályában Dr. Kerékgyártó Elek. Kiadja Weiss B. F. kir. tanácsos Budapest. 1881.

E 8 oldalra terjedő röpirat a „Népnevelők lapjára“nak volt külön melléklete. Érdeklődők a kiadónál ingyen szerezhetik meg.

Folyóiratok és füzetes vallalatok: Megjelent és beküldetett: Pestalozzi válogatott paedagogiai munkái. Fordította és magyarázatokkal ellátta Zsengeri Samu. 10. füzet. Ara 50 kr. — A „Magyar Nyelvőr“ 2. és 3. füzete is megjelent. Érdekes polemiát folytat benne Szarvas Gábor a „Polgári Iskola“ és Balagi Mór ellen. — A „Vingai Néplap“ című bolgár újságnak már 5 száma fekszik előtünk. E lap szépen fejlődik. Megjelent „A Magyar Méh“ 3. száma is érdekes tartalommal. — A „Képes Családi Lapok“ 24. száma előttünk fekszik. Megtartotta élénkségét és mint reménylünk, kifejlődik magyar „Gartenlaube“-nak. Hanem hát a „bugaci jáger“ viselt dolgait nélkülözzük benne.

Néptanító-Csárdás. A nyitrai megyei tanítótestületnek 1880. aug. havában Galgócon tartott közgyűlése alkalmából nagyságos Libertiny Gusztáv úrnak tiszteletére szerző Pázmány Aurél, polg. isk. tanár. (Kapható szerzőnél Galgócon.) Ara 50 kr.

Bármi téren munkálkodik soraink között valaki szép és hasznos irányban: mi azt mindenkor kimondhatlan örömmézzettel fogadjuk. Így a beküldött művet is, mely szerző hangköltési hivatására mutat. Néptanítók mulatságait — hol zeneszó is van — mindenütt e csárdással kellene megkezdeni.

Tanítóegyletek irodalmi működése.

A „nagybányai ref. egyházm. felvidéki tanítóegylet“ folió alakban két nyomtatványt bocsátott ki: 1) Egyleti alapszabályokat, melyeket 1880. nov. 8-án a közoktatásügyi miniszter helybenhagyott. Bár valamenynyi felekezeti tanítóegylet sietne azzal, hogy alapszabályait a kormányhoz jóváhagyásra felterjessze, nehogy később elesenek az országos tanítói kar üléseiben való részvételtől. 2) Egy jegyzőkönyvi kivonatot, mely tiltakozik az ellen, hogy az egyletek a végrehajtó bizottsági ülésen nem egyenként számítottak, hanem minden bizottsági tag személyes szavazatot kapott; kívánja, hogy a tanítói Kongresszusok vagyis tanítókari zsinatok és egyetemes tanítógyűlések ne mindig a fővárosban tartassanak. A „Zala megyei Általános Tanító-Egylet“ felhívja a hazai tanító-egyleteket, hogy az illető egyházi hatóságokhoz folyamodjanak, hogy a kántortanítói fizetéseket újból vizsgálják és állapítsák meg; a tanítói fizetés minimumának meghatározásával a kántori fizetés tekinteten kívül volna hagyandó; nehogy ezzel együtt legyen elérve a minimum. A zalai egylet már folyamodott, mert meg

esett, hogy „minuendo“-licitatiót tartottak a tanítóválasztásnál, s ki legkevesebbet kért, az lett tanító, még ha méltatlan is ez állásra. A behajtásra nézve, is keserű a panasz. Az egylet választmánya tehát jó úton jár; megérdemli, hogy példáját kövessék.

Tankerületek és intézetek állapota.

(Hivatalos, javaslatok, jelentések, programmok, értesítők stb.)

A *nyitrai tankerület állapotáról* az ottani tanfelügyelő, Libertiny Gusztáv úr, egy Nyitrán megjelenő lapban ismertetést közölt. A „Pozsonyvidéki Lapok“ egy roszakaratú munkatársa, mint afféle mérges pók, neki esett ezért a tanfelügyelőnek, azt gyalázta, rágalmazta s jelentéséből oly következtetést vont le, melyet csak a galád irigység vagy a legbutább blazirtság olvashatott ki. És e hír átment valamenynyi magyar lapba. Mi is átvettük, de mert kételkedtünk a forrás tisztaságában, felkértük a tanfelügyelőt, hogy nyilatkozzék. (V. ö. Paed. Szemle. II. 54. old.) A tanfelügyelő úrtól hosszabb nyilatkozatot vettünk. Ebből kitétnik, hogy a vármegye területén 27 magyar község van, s azért mégis 66 iskolában magyar a tanítási nyelv, 318 iskolában a magyar nyelvet, mint kötelező tantárgyat buzgón tanítják s míg létezik az 18.9. 12. t. c. -adta határidő, tanítani fogják azt valamenynyi nyitrai iskolában; 2 hogy Nyitra vármegyében nincsen egyetlen egy iskola-nélküli község vagy pusztá; mert ha helyben nincs iskola, minden község be van iskolázva; (persze e szót a Pozsonyvidéki Lapok“ paedagogusa nem értette) az egész vármegye tehát ugyeszlóvan az iskolai község eszméje érvényesítésével van szervezve. — Mindkét tényállapítást örömmel vettük tudomásul: de nem foghatjuk el abbéli meggyőződésünket, hogy a tanfelügyelő urak helytelenül cselekszenek, ha ismertetéseiket a vidéki lapokban közlik csupán, és nem gondoskodnak egyszersmind arról is, hogy ezeket akár különlenyomatban, mi is, kik hiszszük, hogy azokat megértjük, megkapassuk, ha más okból nem, azért, hogy a „Pozsonyvidéki-Lapok“-fajtájú „roszakaratú“ tudósítók a paedagogiai lapokat fel ne ültethessék. — Óhajtjuk bár dicsekedne minden tankerület oly buzgó tanfelügyelővel, mint minő Libertiny ur. —

A *pozsonymegyei tankerület* valamint külön *Pozsony szab. kir. városa népoktatásának 1880. évi állapota*, Irta és jelentésképp a megyei és városi közigazgatási bizottságok elé terjesztette Róth József, tanfelügyelő. Pozsony, 1881. 44 oldal s egy táblázat. — A pozsoni felügyelő a múlt évben szintén adott ki terjedelmes jelentést, mely azzal tündökölt, hogy a rendes kimutatások mellett a zsidó tanügyi fejlődéséhez nyújtott adakokat. A mostani jelentés aránylagos beosztásban foglalkozik a tankerület tanügyének részletes feltüntetésében. Egyes adatokat ebből nem szándékozunk közölni. A fejezetek feliratai ezek: Bevezetés. Áttekintés. Iskolaépületek. A tanítványok. A tanítókról. A tanítás. Ismétlő oktatás. Tanítóképezdek. Polgári- és felső népiskolák. Magániskolák. Kisdindintezetek. Iskolaalapok, jövedelmek a kiadások. Az iskolák jötevői. Pozsony város. —

Tanügyi- és egyéb irodalmi mozgalmak.

A „*Népnevelők Pesti Egyleté*“-nek paedagogiai szakosztálya márc. 20-án Sretvizer Lajos elnökle alatt ülést tartott, melyben elnök jelenté, hogy az osztály által szabott 14 aranyos pályazatra a kitűzött határnapig egy munka sem érkezett be. — Az osztály tankönyvek bírálatával is foglalkozik, oly módon, hogy minden beadott tankönyv két-két bírálóhoz jut. Egyező jelentést az osztály tudomásul vesz; ha a bírálatok nem egyeznek, feldílvizsgálatra a könyvet is, a bírálatokat is egy harmadiknak adják, mielőtt az osztály határozza. — A főváros által hirdetett *földrajzi tankönyv-pályázatra* 12 mű lett beadva. Az eredményt közölni fogjuk. — *Vertán* „Hagyatékom fiamnak“ nemsokára 2. kiadásban fog sajtó alól kikerülni. A Hirhäger cég kiadványai *Mach és Társa* birtokába mentek át. A „*Tolnamegyei Közönyben*“ *Percel Mór* a tolnai tanítóknak a 40-es években folytatott egyleti életét ecseteli.

Könyvészet az 1881. évi febr. 19. és március 19-iki időköznek.

- Baloghy D. Az ember őstörténete. Weissmann. 67 o. 40 kr.
- Danninger J. Az összetett mondat tana. Pozson. Krapp. 32 o. Ára?
- Horváth M. A magyar függ. harc. történ. II. kiad. Ráth I. köt. 19 és 315 o. 4 fr.
- Magy. prot. egyháztörtén. monographiák. Franklin. 144 o. 1 frt 20.
- Márki J. A magy. költészeti irod. kézikönyve. Új-kiad. Kókai. 109 o. 40 kr.
- Moller E. Kell-e a lat. és gör. nyelv a középiskolában. Grimm. 54 o. 50 kr.
- Kertbeny K. A magy. nemz. és a nemzetközi irod. tört. 184. és 760 o. 5 frt. (Kilián.)

Philosophiai írók tára. I. Descartes. Franklin. 176 o. 1 frt 20 kr.
 Radvánszky B. Magyar családélet és háztartás. Knoll. 3 köt. ára 10 frt
 Szabó M. A nevelés rövid története. Szeged. Várnay. 8 és 122 o. 60 kr.
 Szavaló, köszöntő és levelező. 3. kiad. Lampel. 64 o. 12 kr.
 Varjassy A. Miképp szervezzük iparisiskoláinkat. Pollatsek. Temesvár. 68 o. 30 kr.
 Ziffer K. Népsz. orv. tanácsadó. 9—13. füz. Mehner. Egy füz. ára 30 kr.
 A földtani intézet térképei Budapest, Tatabánya (1 frt) Pécs-Szegszárd-Mohács,
 Kaposvár-Bükösd, Sümeg-Zala-Egerszeg, Szegedvár vidéke, Sárvar-Jánosháza
 vidéke (2 frt). (Kilián Budapest).

Tanügyi lapok és folyóiratok repertoriuma.

I. Lapszemle. Az önálló és szabad iskola szolgálatában álló lapokban Péterfy Sándor e kérdésre felel: „Miért nem akarja a magyar kormány a néptanítói egyletek szövetségét? Ha az ember figyelemmel nézi azt, mit Péterfy ír, ámulat fogja el! Mert szerinte Tréfort miniszternek azért nem kell szövetség, mivel az országos magyar szövetség mellett meg kellene engedni az „országos tót” „országos katolikus tanítóegyleti szövetségét is. Magyarországon „országos tót, katolikus?” Nem inkább a ministerium 1872-iki szabályrendelete okozta ezt a felfogást, melyet az 1872-iki „szövetség” meg akart gátolni? (Lásd a „Kronika” első eseményének leírását.) A „Népnevelők Lapja” 11. számában szeretné Révész Béla, ha a „Paed. Szemle” befejezné a reform. tanító helyzetéről szóló polemikát. Elfelejtji, hogy f. é. október 31-én Debrecenben zsinat lesz s hogy ezért a kérdést minden tanügyi lapnak kellene fejtegetni. — A „Néptanodát” a „Paed. Szemle” „csalhatatlan leckéztetése” sem hozta „tűzbe.” Hát hiszen ez szép is, jó is. Csak az a baj, hogy mindazokat, kik országos tanítótestet a kormány elismertetése és támogatása nélkül nem akarnak, amitóknak nevezi. (L. 26. és 27. sz.) Pedig a „Nt.” sem akart 1872-ben mást mint mi: megsemmisíteni az 1872-iki szabályrendeletet. A 25. számban „Az iskolalátogatás falún” c. a. Már János egy a gyakorlati életet illusztráló olvasásra méltó cikket közöl, melyre mi is reflektálunk. A „Néptanítók Lapja” vezérműltében az országos tanítói gyűlésről szólva, egy x-jegyű cikkíró ezt is mondja: „Minket örömmel töltött el, midőn értesültünk, hogy a minister későn, valahára a törvény alapján, tehát a legerősebb és egyedül biztos alapon, állandóan rendezni kívánja a tanítók országos üléseit!” Mégis csak jobb volna, ha a lap nem üzne tanügyi politikát, hanem szorítkoznék a ministeri rendeletek, a paedagogiai klasszikusok és jó methodikai útmutatások közlésére. Törvényt, alapot! A „Kronikás” kimutatta, hogy épen az alap törvénytelen — megint, hogy különbség van a minister m. é. aprilisi és f. é. marciusi rendelete között! — Az „Ált. T. Közlöny” a tanfelügyelők vizsgálattevési kötelezettségével foglalkozik, hozzászólván az Aradv. T. E-nek ez ügyben tett felfelterjesztéséhez. Helyesen. E fontos ügyet a tanítóegyletek is karolják fel! — Aradon különben laikus iskolai felügyelőt csináltak. Hát ott az igazgatók egy szakértő városi tanzsek mirevalók? Más volna az, ha az aradi iskolákat egy szakértő városi igazgató referádájára bízna a tanács; az iskolaszéket pedig évenként egyszer engedné gyűlést tartani. — A „Cs. és I.” 6. számában Paál egy cikket kezdett a szövetségről. A mozgalom genezisést adja, s a képviselői gyűlés mellett egyetemes tanítógyűlést feleslegesen tart. De várjuk be a cikk végét! A „Polg. Isk.” — mióta szerkesztőt cserélt, igen megelégnék. Fontos polemikát folytat a „Nyelvőr”-rel is. A „Nemz. Népiszkola” néhány jól mért csapást ereszt a napi sajtó fitymáló hangja ellen, midőn ez vidéki tanügyi lapokról szól. Nagyon helyesen. A „Népiszk. Tanügyi Füzet”-ben Zádor az Eötvös alap” felkarolása érdekében szólal fel. Csatlakozással e felhíváshoz zárjuk mi is mostanra lapszemlénket, utalván arra is, hogy megint van egy új lap!

II. Repertorium. A tanügyi lapoknak jegyzéke s tartalma koruk, feladataik és álláspontjuk szerint. és pedig A) általános nevelésügyi, B) iskolaidő előtti nevelésügyi, C) szülei ház és iskola között közvetítő, D) specialis érdekű, E) tanítóegyleti és F) felekezeti irányú lapok.

1. *Népnevelők Lapja.* (Budapest) 8. sz. Néhány szó a szegények neveléséről. 9. sz. Hol keresse boldogságát a tanító? 10. sz. Miért nem akarja a magyar kormány a néptanítóegyletek szövetségét? (Irta Péterfy S.) A fővárosi tanügyi klubb létesítése. Vélemény a szepirás tanításának egyöntetű módszeréről a népiszkolában. Hivatalos a tanítóegyletek szövetségéről. 11. sz. Vajdafi Gusztáv (Életrajz Révész Bélá-

tól a „Paed. Szemle“ nyomán.) (Minden számban 2—4 előző cikk folytatása és a rend. rov.)

2. *Néptanoda.* (Pécs.) 24. sz. Kultúrtörékvéscink és gr. Zichy Jenő. Néhány észrevétel. (Felekezeti ügyben.) A magyar beszédtanítás nem magyar tannyelvű iskolákban. Eötvös-alap-pályázat. 25. sz. Az iskolalátogatás falún. Révész Imre. (Nekrolog.) 26. sz. A tanító társadalmi műveltségéről. Az indiai népoktatásügy mai állapota. (Péterfy cikke. L. „Nn. L.“ 10. sz.) (Minden számban 2—4 cikk folyt. és a r. r.)

3. *Néptanítók Lapja.* (Budapest.) 3. sz. A fogalmazás tanításmódja. 4. sz. A magyarosodás ügye Kazsuban. 5. sz. Az országos tanítói gyűlés. — Az országos tanítói testületről. (Bevezető közlemény.) A népiskolai rendtartási nyomtatványok egyszerűsítése. (A rendes rovatok mellett minden számban 1—3 cikk folytatása.)

4. *Ungarischer Schulbote.* (Budapest) 4. sz. Február 2-ikán. A paedagogia mint a leányiskolák tantárgya. Beszélgetések a nyelvészeti téren. 5. sz. Körültekintetés. A selyemtenyésztes története Magyarországon. 5. sz. Miniszter, paraszt és iskola. A természetszerű tanítás fogalma. Kedélyes harcon írt paedagogiai elmefuttatás. (Minden számban Lederernek a természettan módszertanáról írt cikkének folytatása és a r. r.)

5. *Általános Tanügyi Közöny.* (Arad.) 7. sz. Buktatás az (lemi osztályban. Kísérletek a természettani oktatáshoz. 8. sz. Népművelési egyletek. A példaadás mint nevelési eszköz. Iskolai felügyelő teendőinek szabályozása. 9. sz. Népiskolai felügyelet. Valami a régi magyarok életmódjáról. Az iskolák nyomorékjai. Népünk olvasmánya. Angolosan. A vízről közegészségi szempontból. (Péterfynek a „Nn. L.“ lapjában is közölt cikke mellett a többi számban több cikk folyt. és r. r.)

6. *Kisdednevelés.* (Budapest.) 2. sz. A beszédre tanításról. A testgyakorlatok szerepe az óvodában. Egészségügy. Téli dal. (Kótával.) Néhány óra a kicsinyek között. (Rendes rovatok.)

7. *Család és Iskola.* (Kolozsvár.) 4. sz. Mivelttség és szakképzettség. B. Eötvös József emlékezete. 5. sz. Eötvös Fülöp Gábor és a prot. nemzeti iskolai tankönyvek. 5. sz. A szövetség ügyében. Ministeri szabályrendelet. (Péterfynek a „Népn. L.“-ban is közölt cikke az utóbbi számban s ezenkívül mindegyikben folytatások és r. r.)

8. *Az Orsz. Középt. Tanáregyl. Közönye.* (Eg.) 11. füz. Középiskolai ügyek. A latin stilisztikai gyakorlatok. 12. f. Tanárvizsgálatok Franciaországban. Protestans viszhang. 13. f. Reformatus középiskoláink. (Minden füzetben a rendes rovatok mellett több folytatógos cikk.)

9. *Magyar Tanügy.* (Bp.) (Sem tavali sem idei folyamából egy füzetét sem láttuk.)

10. *Polgári Iskola.* (Bp.) 3. sz. Hol a baj? A „Nyelvőr“ parasztjainak. Anyagi érdekeink. (Egy cikk folyt. és r. r.)

11. *Nemzeti Nőnevelés.* 1. és 2. (kettős) füzet. Az emberi solidaritás nevelési szempontból. Felhívás a nemzethez. A Comenius egy bucsú beszéde. Nyelvészeti levelek. A medve és élete. Mikép ruházkodtak szépanyáink. Az Eötvös-ünnepélyről. Az országos nőipari kiállításról. A nők tornázsáról. (Rend. rov.)

12. *Nemzeti Népiskola.* (Galgóc.) 6. sz. A napi sajtó és a „N. N.“ — Miképen lehet a gyermekeket iakerekosságra szoktatni? (1 cikk folyt. és r. r.)

13. *A Délm. Tanítóegyl. Közönye.* (Temesvár.) 11. sz. A tanító mint művész. (1 költemény, Eötvös-pályázat, 1 c. folyt.) 12. sz. Szoktassuk a gyermekeket önmunkasságra. A „Cheder.“ (1 költemény. Mindkét számban r. r.)

14. *A Gyövr. Tanítóegyl. Értesítője.* 3. sz. (Egyleti közlemények s Jilg cikke.)

15. *Felvidéki Tanügy.* (Kassa.) 3. füz. Az iskoláztatás. A vallásérkölcsei elem a tanításban. A tanítás érdekességéről. A házi nevelés köréből. Abauj népokt. állapota 1880-ban. Közoktatásunk állapota 1879-ben. Kazinczy mint paedagogus. 4. füz. Bárá Eötvös József. A tankönyvek. A természetrajz szemléltető tanításáról. A hazafiaság érzelmének fejlesztéséről. Az i és i hangoztatása és kiírása. Az értelem fejlesztéséről. Felirat a szövetség ügyében. (Folytatások és a két füzetben r. r.)

16. *Népisk. Tanügyi Figyelő.* (Nagyszombat.) 1. sz. „1881.“ Van-e létjoga egy vidéki tanügyi lapnak? Kórszerű kérdések egy ünnepélyes pillanatban. Polgári jog a népiskolában. Az „r“ betű ismertetése. 2. sz. Érdeklünkben. Még egyszer a közép-pontról. Buzdító szót az néptanítókhöz. A beszéd. Szabályrendelet a községi faiskolák felállításáról és kezeléséről. (r. r.)

17. *Tanügyi Közöny.* (Sárvár és Szombathely.) (Eddig csak a tavali folyam nyolc száma jutott el hozzánk. Fennáll-e még?)

18. *Zalai Tanügy.* (Nagykanizsa.) (E lapnak csak 1. 11. 12. és 13. számait láttuk.)

19. *Ungmegegyei Tanügy.* (Ungvár.) 2. sz. A nemzetiség az iskolában. A tanító a társadalomban. Hivatalos rovat. A közokt. min. rendeleteinek kivonata. Az ungi közg. bizotts. tanügyi határozatai. Ungi iskolai élet. Egyleti élet u. o. — Lapszemle. Iro-

dalom és könyvismertetés. Megyei tanügyi hírek. Vegyes hírek. Szerkesztői mondani-valdk. Szives tudomásúl!

20. *Prot. Egyh. és Isk. Lap.* (Bp.) 8.—11. sz. Révész Imre meghalt. Révész Imre emlékezete. Adatok R. I. élettörténetéhez. Viszhang. Válasz a theol. akad. ügyében. A ref. egyh. egyet. konventje. (E mellett folytatások az „Unbewusst“ bölcsészetről és r. r.)

21. *Keresztény Magvető.* (Kolozsvár.) A közoktatásügyi minster jelentése 1878. 80-ra. (Kovácsi Antaltól.) Révész Imre. (Az érdekes egyházi tartalmú cikkekben is érintve van a tanügy.)

22. *Népiskolai Tanügy.* (Eger.) 4. sz. Egy tanítói tanácskozmány. (2 cikk folyt. és r. r.) 5. sz. A szent rás paedagogiája. (Cikkirő a katolikus traditio ellenére azt kívánja, hogy a nép a bibliát olvassa „mást ne is tegyen“ mint Michel Angelo. De ez hagyján! Bolondot űz Isten nevével, vét a tíz parancs három elseje ellen. Az Isten „lckét ad.“ Isten a paradicsomban „ikkolaigzagató,“ „tanfolyama“ 4000 esztendő Istennek „carcere“ is van. Ezt nevezik azután vallásos érzésnek. tanításnak — reli-giónak! Hanem ha vala ely Istentől elrugaskodott „szabadelvű“ tanügyi lap mondana ilyen badarságot: volna hadd-el-hadd!) Az erős fogadás. (Gyakorlati lecke a kátéból.) A természettan tanításának módja. A tornamérai uj iskola. Aphorismák (118—120.) A pacséri iskolai ügyek. (Végül itt is a rendes rovatok.)

23. *Erd. Prot. Közlöny.* (Kolozsvár.) 8.—11. sz. Révész Imre. Antal Zsigmond. (Két necrolog.) József császár és a népszámlálás. Révész Imre utolsó napjáról. A ref. egyet. konvent. (A tanügy az egyházi tartalmú cikkek, értesítések és hírekben sokhelyütt szintén érintve van.)

24. *Egyh. és Isk. Szemle.* (Nagyenyed.) (Az első füzetben kívül más hozzánk nem jutott.)

25. *Debr. Irot. Lap.* (Debrecen.) (E lapot eddig nem volt alkalomunk láthatni.)

26. *Magy. Orsz. Izr. T. E. Értesítője.* (Bp.) 3. sz. Az izr. orsz. ir elnökségétől. (A felekezeti község szervezetét illeti.) Igénytelen észrevételek (Seligmann Eleázártól.) 184 (E cím azt jelenti, hogy az Orsz. Izr. T. E.-nek csak ennyyi tagja van 2000 tanító közül.) A legnagyobb magyar zsidó a zsidó iskolákról. Levelezés. Héber kútforrások Magyarorsz. történetéhez. (Az egylet uj alapszabályai és r. r.)

27. *Magy. Prot. Egyh. és Isk. Figyelő.* (Nagybánya.) (Uj füzet nem jött hozzánk.)

28. *Népiskolai Lapok* kath tanügyi közlöny. Fel. szerk. és kiadó Tormássy János. Sopron. Megj. évenként 20-szor. Előfizetés ára 2 frt. — 1 sz. Mit akarunk? Népünk szellemi igényei. Tárca. Levelezés. Irodalom. Vegyesek. Szerk. űz. 2. sz. (Szerkesztői appellatio.) (Győri cikk cím nélkül, mely polemizál a „Nept. Lapja“ ellen.) Csak a vallásos nevelés hazafias nevelés. Az ének s annak tanítási módja a népiskolában. (Egy folyt. és rend. rov.) (Mi örvendünk, hogy — ha már „csináltak“ felekezeti tanügyet — egy kath. lap szerkesztésére gyakorlati tanító vállalkozott; így a tanítók tisztán kimutatják, hogy az egri „Népiskolai Tanügy“ Répásvádáról mit tartanak.)

29. *Napredak.* (Zágráb.) 6—8 sz. Még mindig nem javult. Hallgatunk róla.)

30. *Magyar Paed. Szemle.* (Bp.) (A múlt alkalommal első helyen soroltuk fel, most utóljára hagytuk. Csak azért tettük, hogy ha ismét találkozik lap, mely a tanügyi njságok statisztikáját közli, a „Paed. Szemlé“-ről se feledkezzék meg.)

Áttekintés. A felsorolt 30 hazai szaklap közül (ideszámlítva az új lapot is) e hóban hetet nem láttunk. Ez alkalmasint onnét ered, hogy a hazai tanügyi lapok szerkesztői szokva vannak a **cserepéldányok** élvezetére, **ingyen** jutván így a lapok olvasáshoz; mi pedig cserepéldányt nem küldünk. Tisztázzuk a fogalmakat! A csereviszonyból kifolyólag a szerkesztő elfogadja s tán még el is olvassa az illető lapot. Ezzel megszűnt a kölcsönös kötelezettség. **Másként áll a dolog a „Paed. Szemlé“-vel!** Mi a „Repertorium“-ban minden hozzánk küldött tanügyi lap tartalmát közöljük; ezért tartunk igényt az illető lapok beküldésére, mert a „Repertorium“-ba való felvétel ép olyan közérdek, mint az illető szerkesztőségnek, mely lapját beküldi, magánérdeke. Mi a „Paed. Szemlé“-ét a lapokhoz szintén beküldtük, de **nem cserében** hanem 1. azért, hogy ők tudomást vegyenek a „Repertorium“-ba való felvételről; 2) azért, hogy ők viszont a P. Sz. tartalmával ismertetessék meg olvasóikat. — A kik e kötelezettségnek pontosan — mint mi — megfelelték: azoknak „ismertetés végett“ folytonosan jár a „P. Sz.“; a kik nem, azoknak nem. — Ismételjük tehát abbéli kérelmünket, hogy a tanügyi és tanügyet érintő lapok tisztelt szerkesztői ne cserébe, hanem a „Repertorium“ számára sziveskedjenek megküldeni lapjaikat.

A „Repert.“ rovatvezetője.

Tanügyi havi-krónika.

„Elvégeztelett.“ A mitől féltünk, rettegtünk, a mi azonban előre volt látható: az ténynyé vált. A magyar képviselőház kérvényi bizottsága Eötvös Józser

neve napja ünnepének „emlékeül“ elhatározta, hogy az 1878-iki egyetemes tanítógyűlés végrehajtóbizottságának a magyarhoni tanítóegyletek országos szövetségére vonatkozó és január 14-én az országgyűlés elé terjesztett kérvényét (V. ö. Paed. Szemle, II. köt. 1. füz. 27. old.), azon javaslattal terjeszti a képviselőházhoz, hogy ez a folyamodást ne tárgyalja, mert 1880. évi nov. 20-án tartott 302. ülésében 4293. szám alatt már határozott és pedig oly módon, hogy akkor a „Szatmárvidéki Tanítóegylet“, a „Népnevelők Pesti Egylete“, a „Fehérmegyei Tantestület“, a „H.-M.-Vásárhelyi Tanítóegylet“ s a Moorjárasi Tanítókör“ e tárgyan az országgyűléshez intézett kérvényeit a közoktatásügyi miniszterhez oly felhívással tette át, hogy a tanítók testületi szervezését az 1868. 38. t. c. 147. §-ának megfelelően eszközölje. A házszabályok 175. §-ának, (mely tiltja, hogy a ház egy és ugyanazon ülészakban egy és ugyanazon tárgy fölött kétszer határozzon) a képviselőház — a kérvényi bizottság határozati javaslatának szövegezése szerint — most, a végrehajtóbizottság kérvényének tárgyalása alkalmával, annál nyugodtabban felel meg, mert a közoktatásügyi miniszter 1881. évi március 9-én 37090. sz. a. kelt átiratával a bizottságot arról értesíté, „hogy a tanítóegyleteket képviselői alapon országos tanítótestületi gyűlésre egy behívta, a kérvényezőket megállapodásaik közlésére felszólította, szóval a tanítói egyesületek országos szervezése céljából a hivatalos tárgyalások folyamatban vannak.“

Es miből áll ez intézkedés? Abból, hogy a budapesti tanfelügyelőhöz a budapesti tantestület újból felterjesztett alapszabályainak meg nem erősítése ötletéből a miniszter leiratot intézett, melyben némi módosításokkal fenn tartja az 1872. évben kiadott s a tantestületek szervezéséről szóló szabályrendeletet, felszólítván a végrehajtóbizottságot, hogy a számára kitzított öt kérdés e adjon választ. Ennek folytán a bizottság elnöke Lakits Vendel március 20-án értekezletre hívta meg a bizottság tagjait. Hosszabb eszmecsere után a miniszteri leirat egy öttagú albizottságnak lett kiadva, hogy ez készítse el a magyarországi tanítóegyleteknek is megküldendő választervezetet. Ez albizottság munkálatait a tanítóegyleteknek most már be kell várniok, hogy a dologhoz szólhassanak!

Nem úgy „Kronikás“-nak! Nekem szabad beszélni, nekem kötelességem véleményt mondani, mert máskülönbén a szerkesztő is, az olvasóközönség is „kötelesség-mulasztás“-sal vádolhatnának. Ki is mondom véleményemet! Mikor a miniszter 1880. évi sept. 2-án 38.391. számú rendeletét kiadta, velem együtt az ország tanítóságán is mély lehangoltság vett erőt. Hallgattunk, figyeltünk, mert mi az 1872-iki szabályrendeletet nem tartjuk végrehajthatónak, mivel 1) nincsenek minden tankerületben állami és községi tanítókól álló tantestületek, 2) ha volnának is, ha gyűléseznének is: senki sem tilthatná meg a felekezeti és nemzeti tanítóegyleteknek azt, hogy ők is tartsanak országos gyűléseket. Erre kellett volna gondolnia akkor s nem most a ministeriumnak, midőn szabályrendeletével az 1872. évi augusztus 17-én megalakult országos és magyar tanító egyleti szövetségre halálos döfést akart mérni, mit bizonyára csakis nehány tanítónak séített hiúságaszülte roszakaratú besugásnak következtében tett.

A miniszteri rendelet folytán beállott lehangoltság nem soká tartott. És a „Szatmárvidéki Tanító-Egylet“ az a dicsőség, hogy nem vesztette fejét! Az ezen initiativa folytán beállott eredmény a közoktatásügyi miniszternek 1880. ápril 21-én 5321. sz. a. kiadott azon rendelete volt, melyben s az országos érdeket szemmel tartva, kimondta, hogy államsegély mellett a kir. kormány által helyben hagyott alapszabályokkal bíró összes magyarországi tanítóegyletek képviselőit országos ülésre fogja hívni. Ezzel a kir. kormány azon álláspontja helyezkedett, melyen 1872-ben a tanító. ág színe-jára állott, melyet már 1872-ben az országos szövetség megalakulásakor kellett volna elfoglalnia, hogy meggátolja az afféle mozgalmakat, minőt pl. Kalocsán Kubinszky püspök vezetése alatt szemléltünk. — Csak a vak nem látja, hogy a helyben hagyott alapszabályokkal bíró tanítóegyletek országos képviselői gyűlésezése között és az 1872. szabályrendelet között mely űr tátong!

A kir. kormánynak a végrehajtóbizottság márc. 20-iki értekezletén felvasott leirata azonban, ismét az 1872-iki szabályrendelet álláspontjára helyezkedett. Ez törvénysértés, vagy ha nem az: a törvény helytelen magyará-

zata. Mert a népoktatásügyi törvény IX. fejezete általában a tanítókról szól ugyan, vallásfelekezetiüket, községeiket, államiakat egybevéve; de a 147. §. csakis a községi és állami tanítókra alkalmazható. — Krónikás örömmel veszi, ha a kormány tömöríti az országban törvényesen működő tanítóegyleteket állami támogatás mellett; de ennek nem szabad a népoktatási törvény 147. §-a alapján és az 1872-iki szabályrendelettel, mely sohasem hajtható végre, történni. A dolgok jelen stadiumában másként már nem is lehet segíteni a bajon, mint úgy, hogy a törvényhozás módosítsa vagy helyezze hatályon kívül a 147. §-t és hozzon egy országos magyar tanítói kar létesítésére vonatkozó új törvényt. Ez iránt e füzetek szerkesztője a végrehajtóbizottság legközelebbi ülésére már indítványt is jelentett be. De hagyjuk ezt! Mert egy másik országos tanügyi dolog kedvező fordulatot vett. — Ugyanis:

Az „Eötvös-alap központi gyűjtőbizottsága“ új pályázatot hirdetett. E hó 2-án tartott ülésében azon előterjesztést tette az elnök, hogy ő nem hivatalosan, hanem mint magánember azon alkalomból, hogy az Eötvös-alap számadásai a ministeriumhoz fel lettek terjesztve, folyamodással járult a minister elé az Eötvös alap számára néhány száz forintnyi állami segélyért esedezvén. Ennek következtében Trefort minister ur elhatározta magát arra, hogy a tanítók ez alkotását ugyanannyival támogassa, mint a mennyit maguk a tanítók egybegyűjtének s ezt jövőre is megígérte. Egy f. é. 6101. sz. a. kelt rendeletben értesíté, a minister az Eötvös alapot, hogy az idén 1200 frtot tett az alap céljaira folyóvá. Ennek folytán a már kihirdetett pályázatot (L. Paed. Sz. II. évf. 59 old.) módosítani kellett. Pályázatot hirdet tehát: 1 kétszáz-, 18 száz forintos stipendiumra, és 1 száz és 6 ötvenforintos segélyre. A hét elsőre egyetemi, a többi 12 ösztöndíjra főgymnasiumi, főreáliskolai, tanítóképződei, vagy akadémiái tanulók, kiknek tanítóapjuk vagy anyuk az Eötvös alap tagja. — Az által, hogy az állam az Eötvös-alapot, ezen az önszegély elvén alapuló s tanítók által létesített és kezelt intézményt, támogatja; részben elismerte azt, hogy létezik Magyarországon számbaveendő „tanítói kar“ — Egy másik örömdetes eseményt is konstatait e gyűlés. A „Pécsi Tanító-Egylet“, az Eötvös-alapban egy 200 frtos alapítványt tett, melynek évi kamatai az ösztöndíjakhoz csatolva osztandók ki. E szép tett halára méltó; fel is merült rögtön az az indítvány, hogy alapítóleveleket keltsenek kibocsátani, melyek tökéi az alapítók kezéinél maradának, a kik csakis a kamatok fizetésére köteleztetnének. Így azután minden tanítói és köznevelődési egylet szívesen vállalkoznék az alapítói tagságra. A „Népnevelők Pesti Egylete“ ez évben már megszavazott 10 frtot (mi egy kétszáz forintos alapítványnak felelne meg, ha évenként ismétlődnék.) Az „Első házai takarékpénztár“ 50 frtos adományt szavazott meg (évenkénti ismétlés esetén ez egy 1000 frtos alapítvány volna). A „Köszmegyei Tantestület“ a kolozsvári „Eötvös-ünnepélyen 147 frt 47 krt gyűjtött. A magyar valpói Eötvös-ünnepély 13 frt 85 krt jövedelmezett. A „Nagyszalantai Tanítói Kör“ 11 frtot gyűjtött. Egysszal, vége hossza nincs a sürgős-forgásnak! A fővárosban az országos Eötvös-alap-nak (melynek pénztárnoka Örley János) szintén alakult fiokbizottsága, melynek pénztárnoka Murányi Kálmán igazgató-tanító. Az „Eötvös-alap“ központi gyűjtőbizottságának ez az ülése nagy lelkesedéssel oszlott szét.

Az öt ref. egyházkerület konventjét f. é. márius 8-án kezdték és hat napon át folytatták. Elnök ezúttal Vay Miklós báró volt. Részt vettek benne a M. Paed. Szemle 1880-iki folyama 220 oldalán megnevezettek közül: Körmeny Sándor, Vay Miklós báró, Lukács Dániel és Ujfalu József. A nevezett oldalon felsoroltakból hiányoztak: Molnár Aladár, Teleky Péter, Simonffy Imre, Várady Gábor, és Mitrovits Gyula. — Alelnökei e gyűlésnek Degenfeld Imre és Lónyay Menyhért grófok voltak. Ima után elnök Revész Imre emlékének szentelt néhány emelkedett hangon mondott szót. Ezután felolvasták azon február hó 12-éről kelt királyi leiratot, mely megengedi, hogy a reformátusok f. é. október 31-én Debrecenben zsinatot ezúttal királyi biztos nélkül tarthassanak. Ez a királyi felelet a reformátusok m. é. dec. 27-én kelt kérelmére. A zsinat engedélyezéséről Trefort minister egy febr. 20-án kelt rendelettel értesíté Debrecen városát. — Az 1790. j. 26 t. c. 4. §-ában kikötött királyi biztos tehát elmarad; a zsinat policiális természetét a kormány bár elismeri, de ez oldalról veszedelmesnek nem tartja, mert egyházi zsinat — nem pedig tanítók zsinata, minővé pl. a tanító egyletek országos szövetsége akarta magát kinőni. Amaz hazafias, emez „veszedelmes!“ Legalább ezt hiszik odafenn. Ezt hiszik ideleln is azon tanítók, kiknek ügytársai 1872-ben nem nyerték meg tet-

szésüket. De a konvent dolgaira térve, mellőzzük az egyházi vagy polgári színezetű dolgokat (pl. vegyes házasságok stb. eff.) hanem megragadjuk azt, a mi figyelmünk tárgyát kell, hogy képezze: a tanügyet. Mert ezzel is foglalkozott a konvent. A napirend III. tárgya ez: Az egyetemes tanügyi bizottság által felterjesztett tárgyak: „A köznevelés- és oktatás szervezésére vonatkozó szabályzatra beadott egyházkerületi vélemények alapján készített egyházkerületi (?) javaslat. A tanterv a VIII. és IX. osztályú gymnasiumra. Középiskolák igazgatására, belrendtartására és fegyelmezésére vonatkozó intézkedések. Középiskolai tanárképzés kérdése. Vélemény az államkörmány felügyeleti joga felől. Az egyetemes tanügyi bizottság szervezete.“ A IV. tárgy pontjai közül felsoroljuk: „Az erdélyi egyházkerület indítványa, mely szelént pozitív törvényjavaslat dolgoztassék ki arra nézve, hogy a ref. egyházkerületek miként vélik összhangzásba hozhatónak az állam felügyeleti jogát az egyházkerületek autonómiájával, s e javaslat terjesztessék az országgyűlés elé.“ Azután: „A dunántúli és tiszántúli egyházkerületek a magyar protestans egyetem ügyére vonatkozó előterjesztései.“ — A mint látjuk, elég sok és fontos tárgy. Sok elv lőn hangoztatva. Felmerült a ref. felkezeztű magániskolák eszméje is. Ez nonsens! Van törvényesen 1) állami, 2) községi, 3) felekezeti, 4) társulati és 5) magán-népiskola. Ez ötféle iskola van, nincs társulati jellegű állami, nem lehet tehát felekezeti jellegű magániskola. Az egyetemes tanügyi bizottság, meg a konvent e szerint elvetették a súlykot. — Nagyszerű indítványt tett Török Pál püspök, a midőn a konventet kéré, hogy a kánonokból hagyják ki mindazt, a mi a tanügyhöz tartozik, nehogy megkössék a kánont s a nép fejlődését is akadályozzák. — Ez az igazi! Így azután egyház és iskola meg fognak ferni egymás mellett! Notabene: nem egyike a másiknak alárendelve, hanem az egyik szabad egyházként, a másik szabad tanügyként, de egymást kölcsönösen támogatva. A képezdei tanfolyam négy évig tartson. A polgári fu-iskolák feleslegesek. A felsőbb leányiskolákban a francia, meg a német nyelv a rendkívüli tantárgyak között szerepeljen. E pontokban csak csekély része van felsorolva a konventi határozatoknak. De azért ezekből annak szellemére következtetni lehet. És mert a konventi tárgyalások tanügyi oldalát külön fejtegetés tárgyává fogjuk tenni: ezuttal zárjuk az ebbeli tudósítást; mert még más egyébről is kell referálnunk.

Megtörtént, hogy fontos elvi kérdést tárgyaltak e hó 10-én az országház minis-
teri szobájában. Nem ugyan az országos képviselők, hanem Trefort minister úr és
egy módosi parasztküldöttség. Módoson úgyanis két politikai községben egy kath.
hitközség van. Ez vette át a 70-es években az addig a politikai község által
fentartotta iskolát. De mivel a gazdagnak (p oly sokat vagy keveset kell fizetni
iskolai adó címén, mint a szegénynek, vissza akarják állítani a községi iskolát.
Ezért ment küldöttség a ministerhez. Ő exja a küldöttségnek azt mondá, hogy
a kath. felekezeti iskolát megszüntetni nem lehet, ha azt 10-2) községi tag
fenn akarja tartani. Azt kérdezték már most a parasztok, hogy hát e 10-20 em-
ber fizet-e akkor? Természetes, volt a válasz, s ekkor fel lesz jogosítva az iskola
azoktól, kik az iskola fentartásához nem járulnak, tanpénzt követelni. A kül-
döttség tagjait a minister nyilatkozata gondolkodóba ejté. Elávozván ő exja,
színe elől, azt határozták, hogy most haza mennek, megszavaztatják a hitközsé-
get aziránt, akarnak e továbbra is felekezeti iskolát? A nagy többség nem fogja
akarni. Tehát a felekezeti iskola megszűnik s a kir. tanfelügyelő kénytelen lesz
elrendelni, hogy „Módos mindkét politikai községe köteles községi iskolát állítani.“
— Ezt következtette a paraszt küldöttség a minister szavaiból és helyesen kö-
vetkeztetett. „Kronikás“ most már nagyon kíváncsi az ügyek további fejlődésére!

Hanem hát van Törökbecsén egy kath. s. lelkész, neve Kálmán Lajos. Feltette
magában, hogy ő bizony híres ember lesz. Soká gondolkozott azon, hogy e célját
mikép érhetné el. Fgysszerre megjött a mentő gondolat. Elment a községi isko-
lába — vallást tanítani s ez alkalommal felszólítá a mindkét nembeli ifjúságot,
hogy a hol nótát, szójarást, verset hallanak a nép körében, azt mind írják fel
számára, ad ő nekik irkát is. krajcárt is, de gyűjtsenek sokat, mert ő, a segéd-
lelkész „köti az Alföld vad virágaiból a koszorúkat“. A fiúk és leányok nyakukba
vették a házak és istállók tájait és környezték a szolgálókat, kocsisokat, bérese-
ket és napszámosokat. Gyűjtöttek is trágárnál trágárabb verseket, nótákat, köz-
mondásokat, az iskolában át is adták a tisztelendőnek, kinek lelke csak úgy röpö-
sött örömeiben! Gondolt is ő azzal, hogy egy egész nemzedék erényvilágának lett
megrontója! „Ő vadvirágból koszorút köt.“ De annál komolyabban vette a köz-
ségi iskolaszék a veszedelmes dolgot! M. h. 20-án (s 21-én ülést tartott. Fegyelmi

tásügyi minister 500 frtnyi segílyt utalványoztak. Az intézet Budapest n. I. alkotás-utca 16. sz. a. viráگزik. — Ferenczy János és Kovács István szegedi tanítókat megválasztották városi képviselőkül. — A 20—21-iki éjjelen Bécsben Tarczy Lajos, nagyhirű tanár, 73 éves korában meghalt.

Épen a „Paed. Szemle“ 2. füzetének szétküldése napján történt meg, azért csak most vehettünk tudomást arról, hogy Vass Mátyás tiszteletére a szegedi tanítók társas vacsorát rendeztek, ezáltal is elismervén kartársuk érdemeit. Úgy úgy! Becsiljük meg egymást a tanítók, mert nagy szükségünk lesz még edzett harcosokra a közelgő vészes napokban

Krónikás.

Tanítók „Emlékeztető“-je április havára.

I. Magunkról. A tavali évfolyamot (a „Paed. Szemle“ első kötetét) az idén annyian rendelték meg, hogy össze kell keresnünk valamenynyi mutatványul küldött tavali füzetünket. Kérjük azért a szíves olvasót, figyelmeztesse azokat, kikről tudja, hogy tavál nem voltak előfizetők; de a kikiñt egyes tavali füzeteket lát, (különösen a 6. 7. 8. 9. és 10. füzetekre volna nagy szükségünk) hogy ezeket, mint nem az ő jogos tulajdonukat képezőket, nekünk küldjék vissza, nehogy egyesek megbocsáthatlan indolentiája miatt, mi szenvedjünk kárt.

II. Április havának eredete. Ez az év negyedik hónapja. Neve alkalmasint a latin aperire igéből „megnyilik“ ered, mert benne a téli fagytól kemény föld nyílik meg, a fák rügyeznek, a természet feléled. Régi magyar neve: Szentgyörgyhava, Bikahava. Most: Tavaszho. (R.)

III. Csillagászat. Ápril havának 30 napja van. Elseje a harmincapós hónapoknak, melyekre nézve jó lesz megjegyezteni a nagyobb fiúkkal a négy hó nevének első szótagjából keletkezett: „apjunseno“ szót vagy pedig következő régi verset, melyet apáinktól hallottunk: „Ápril terde nos Jun' Septemherque November.“ — A nappalok e hóban jelentékenyen hosszabbodnak 17-én (az idén Husvét ünnepe) a nap 5 órá 9 perckor kel és 6 óra 51 perckor nyugszik. Jupiter és Saturnus 22-én együttállásba jönek.

IV. Időjárás. Az áprilisi változások eső és napfény, hideg vagy meleg tekintetében, ápril havát a változékonyság jelképévé tették. — A hófok sokszor a nyári magasságot éri el.

V. A viráų. A márciusi „Emlékeztető“ (I. „P. Sz.“ 61. old.) e hóra is szól: — mert a „fűvészeti naptár március és április hónapokat egymástól nem különíti el.

VI. Gyümölcsös és faiskola. Ha jó talajunk van, a faiskolából az apró rázsákat, még ha maglevélben vannak átdugdozzuk; azokat pedig, melyek a mult évben kelték, de nincsenek még kiszedve, mielőtt rügyet hajtának, a magágyból a faiskolába ültetjük, a szivgyökeret mindeniknél vissza nyessük. Ha az idő kedvező, kiültetjük a kézben nemesített csemetéket is; a nyesett dugványokat az iskolába dugdostatjuk el; a gyümölcsöző bokrokról döntéseket, bujtásokat készí-tünk. A most nemesítendő vadoncokat megütszítjük, földjüket megkapáljuk, a görbe növényeket, ha új vágással nem segíthetünk rajtuk, karóhoz kötjük. A tavaszi nemesítést, ha az idő kedvez, megkezdhetjük, sietni azonban nem kell, mert biztosabb a későbbi nemesítés, habár az alány k'leveledzett is. Az őszi barackot, fügét, szőlőt f'lynitjuk, megnyessük; legfőbb gondot fordítunk azonban a gyümölcsfákra, nyesés által szabályozzuk azok növést, vezéreljük alakjukat, termékenységükre nézve irányt adunk nekik. A fák betegségeit orvosoljuk, a mutatkozó hernyókat kiirtjuk.

(K. V.)

VII. Konyhakertészet. A konyhakertben veteményezni kell e hó végén a széltől és erős napsugártól védett helyeken szabad földben oly plántákat, melyek későbbi használatra szükségesek. A saláta, kelkáposzta, karaláb, laboda, ugy-szintén a hiányosan kikelt zöldséges ágyakat is utánpótoljuk. Ültetni kell cukor- és karóbarsót, babot, hónapos retket, ugyszintén korai savanyításra cézklát. Az ugorka, tök és dinnyemagvakat akkor ültetjük, ha már a föld eléggé fel van melegedve és a késő derektól nem kell tartani; korán ültetvén ezeket, a hideg földben az egerek és rovarok elpusztítják a magot. E hó 15-ike táján megkezdhetjük a saláta, karaláb, kel s'b végre a zeller kiültetését. Naponként annyit földet ássunk csak fel, a mennyit beültethetünk; mert a porhanyított föld gyorsan és nagyon szárad. A mignak szánt gyökerek e hó vége felé kiültedők; minden válfajt jól el kell különíteni, hogy a himpor által el ne korcsosodjék a faj. Most megjelennek már a földi balhák is; ezeket közénporral, a hangyákat guanóval irtjuk, a borsót pusztító verebeket a fokhagyma búze tova üzi.

(K. V.)

VIII. Mezei gazdaság. A múlt hóban megkezdett munkát folytatjuk. A magtárakban a gabonát megforgatjuk. — Szellőztetés, tisztítás. Öntözött rétek fűvét e hó végén kaszálhatjuk.

IX. Marhatenyésztés. Az igavonó marha lehetőség szerint jöltartandó. Mivel a takarmány fogyó félben van, a szecska potólja ezt: azért ez bőven meghintendő darával. A teheneket legelőre hajtjuk kedvező időben; vigyázni kell, hogy a birkozásnál bajuk ne történjék. Csekélyebb sérülés nem igen árt, azonban a tölgyibe szokott baj esni a dőfés következtében. Ilyenkor ez megdagad, a tehén véreset fej. Legjobb mód, mindég jól kifejteni, a míg a baj el nem múlik. Borjak szénát és zabot kapnak; malacok jó moslékot és árpát. A libák Tris mezőt és szemet kívánnak. A tojók szemmel tartandók, hogy folyvást tojjanak. (K. V.)

X. Méhesben. A méheket, ha szükségét szenvednek, etetni kell; e hó végén röplukaikat egészen kinyitjuk. (K. V.)

XI. Selyemtenyésztés. Az eperfa fakadásával a tojások kelesre kiteendők, alacsony papír fiókokban. Tiszta papírlappal betakarjuk, mely ki van lyukgatva (o), ezen a hajnalban kikelt hernyók kimásznak. A rajta elhíntett eperfa leveleken ágyukra helyezzük. (K. V.)

XII. Állatvilág. A haltenyésztők számára érdekes újság gyanánt írjuk meg, hogy Mígazzi Vilmos gróf, a felsőmagyarországi halászegylet elnöke, felhívást intéz a haza haltenyésztőihez, hogy a kaliforniai lazacokat (Salmo de Californiae) nála szerezzék meg. Erre a földm. ministerium 1886. sz. a. kelt rendelete készítet. A feltételek és ajánlatok a gróf aranyismerothi uradalmában tudhatók meg. A halászegyleti tagság díja 6 írt évenként.

XIII. Szőlőművelés. A szőlőben a nyitás, metszés és első kapálás megtörténte után karóztatunk, ugyszintén a dugvány vesszőket gyökereztetés végett az iskolába ültetjük. (K. V.)

XIV. Pincegazdaság. Az új borokat másodszor lefejtjük és gondosan megvizsgáljuk, mert leginkább ezen időben szoktak a borok megtörni. (K. V.)

XV. Vadászat. Lehet vadászni seregekben vonuló vadludakra és vadkacsákra, vad és szelid galambokra, seregélyekre. Vándor és vízi madarakra nem vadászunk ott, hol azok keltenek. Kártékony állatokat, mint: sasok, vércsék, ölyvek, medvék, rókák, borzok stb.-re mindenkor vadászhatunk.

XVI. Erdei teendők. Az erdei munka miután természet új életre ébredt szünetel. A hernyóírtás szerét erdők számára még nem találták fel.

XVII. A tanító teendői a tanév hetedik havában. I. osztály. Beszéd- és értelemgyakorlatok: A szülői ház, gazdasági épületek, konyha- és gyümölcsös kert. Összefoglalása annak, a mit az udvarról tanítottunk. A házi állatokról általánosságban és ennek rövid összefoglalása. Irva olvasás. — A nagy betűk a II. szakasztól a XV-ik fokig. Számítan: az 1–14-ig terjedő számkör. **II. osztály.** Beszéd- és értelemgyakorlatok kapcsolatában a magyar nyelv: a háziállatok: kutya, macska, ló, számár, tehén, juh, kecske, sertés, tyúk, pulyka, páva, galamb, lud réce, fecske, pók, légy stb. A fő figyelmet ezen a fokon már a magyar kiejtésre és beszédre kell fordítani. Olvasás. Gáspár olvasókönyve szerint a 133., 144., 115., 116., 117., 118., 119., 120., 121., 122., 123., 124., 18., 19., 20., 21., 22. olvasmányok. — Anyanyelvtn. A cselekvésszó és ennek ragozása szóval és írásban. — Számítan. 1–90-ig terjedő számkör. **III. osztály.** Szülőföldisme. A víz körfutása, az ég alj, a szülőhely ásványai, a szülőhely vadállatai és növényzete. — Olvasás. Gáspár olvasókönyve szerint: 41., 42., 53., 79., 44., 45., 87., 74., 62., 77., 11., 22. és 18. olvasmányok. (Foglalkozás a faiskolában) — Anyanyelv. A névmások ragozása; a cselekvő és szenvedő alak megértetése, a kiegészítő. A tananyagnak megfelelő írásbeli feladványok. — Magyar nyelv. Az olvasókönyvben foglalt rövid olvasmányok képezik a megértetés anyagát, mi mellett különösen a cselekvést jelentő szók a múlt időben ragozandók. Egyes, rövid mondatok a jelenidőből a múltba és viszont a múltból a jelenidőbe. A gyermekek rövid kérdésekre adnak teljes mondatokban feleletet, először szóval, azután írásban — tekintettel az egyes és többes számra. — Számítan: az 1–900-ig terjedő számkörben a négy alapművelet gyakorlása. **IV. osztály.** Földrajz: Szilágy-, Bihar-, Szabolcs-, Hajdú-, Jász-Nagykun-Szolnok-, Békés-, Csongrád megyék. Terményrajz: a salétrom és a szikszó. Kézműipar: a szappanfőzés. Történelem: Pázmány Péter, Tököly Imre. — Számítan: az 1000–8000 terjedő számkörben a négy alapművelet. Nyelvtn és írásgyakorlat. Egyes olvasmányokból leveleket íratni; a levélalak és tartalom magyarázata; a térítvény megértetése és gyakorlása. —

Magyarnyelv. A nyelvkönyv idevágó anyaga, azután egy két költemény. — **V. osztály.** Földrajz: Ázsia, (Palestina, China, India és Perzsia.) Történelem: a trójai háború, Mohamed, a phöníciaiak története röviden. Assyria és Babilon története, Krösus és Solon, Nagy Konstantin. Terményrajz: a tigris, elefánt, teve, orrszarvú, coboly, termiták, gyöngyhalászat, theacserje, kávéfa, kenyérfa, kámforfa, indigócsesze, gyémánt. — Anyanyelvtan és irálygyakorlatok. Rövid költeményeknek prozába való átírása. Nyugtatványok és térítvények gyakorlása. Magyar nyelv. Az anyanyelven tárgyalt olvasmányok magyarul. Számítan (V. osztály). A tizedes törtek szorzása és osztása. Vegyes feladványok. (VI. osztály.) Időszámítás és társassági szabály. A gömb (teke), kocka és gúla keletkezésének szemlélet alapján való megismertetése, a henger és pyramisok kiszámítása. (A hanyag iskolalátogatók.) **Schmidt B.**

XVIII. Tanító egyletek ülései. Apr. 19. és 20. a „Szebenmegyei r. k. Tanítóegylet“ Erzsébetvárosban. (Több egylet gyűléséről most nincs tudomásunk.)

XIX. Iskolai és népkönyvtár. Tegye minden tanító gondolkozása tárgyává azt a kérdést, mint lehetne egy a magyar viszonyoknak megfelelő jó ifjúsági folyóiratot létesíteni, melyből öregjeink is tanulhatnak? Erre az egyleti működést is fel kellene használni!

XX. Gyermekkert és óvoda. A mezei munka kezdetével falúhelyen a kisebb gyermekek számára ápoló házak létesítése időszerű, hogy a szülők gondtalanul szorgoskodhassanak a mezőn.

XXI. Történeti naptár. Apr. 1. 1732. sz. Haydn József. 1761. Stephani Henrik. 6. 1626. mh. Verulami Baco. 8. 1835. mh. Humboldt Vilmos. 10. 1803. Napoleon a francia köztársaság elnöke. 21. 1782. sz. Fröbel Frigyes. 23. 1616. mh. Shakespeare. 1. 987. Salamon megkezdte a templom építését. 6. 1490. mh. Mátyás király. 11. 1842. mh. Körösi Csoma Sándor. 14. 1819. Magyarország függetlenségét Kossúth Debrecenben kimondja. 30. 65. mh. Seneca. 1. 1615. mh. Istvánffy Miklós. 1807. mh. Révay Miklós. 8. 1860. mh. Széchenyi István. 15. 1690. mh. Apaffy Mihály. 18. 1660. mh. Lorántffy Zsuzsanna.

XXII. Az olvasóköri. A tagok kezdik kerülni az olvasótermet, mert a szép napok a szabadba csálják. A választási mozgalmak sokhelyütt megindultak. Rndesen a „Kör“ képezi a központot.

XXIII. Irodalomtörténeti naptár. Született april 1. Somogyi Károly-Tisza-földvár. 6. Samarjay Károly-Révkomárom. 9. 1816. Pauler Tivadar-Buda. 11. 1825. Füssi Tamás-Zimonyi. 17. 1816. Ballagi Mór-Tamoka. 21. 1799. Táncsics Mihály-Acsa-teszér. 23. 1840. Szász Béla-Nagyenyed. 24. 1824. Ballagi Károly-Buj. 27. 1825. Greguss Ag-Eperjes.

XXIV. Üdülés. (V. ö. a múlt havi „Emlékeztető“ 23. pontjával.)

XXV. Üresedésben levő tanító állomások. Pályázati időhatár április: 1. Felsőörs. ev. tan. 400 frt. 2. Jánosföld, rk. kánt.-tan. 600 frt. 7. Egyházasháttér. tan. 85 frt. 7. Hásságy, rk. kánt.-tan. 400 frt. 15. Szalacs, rk. kánt.-tan. 300 frt. Kosmológus. 1

Szerkesztői mondanivalók.

N. G. Felső-Örs. Cimet majd csak találunk! Apostolkodott-e körütjában a „P. Sz.“ érdekében? Erről tán csak nemfeledkezett meg? A „Krónikás“ értesítéseit szívesen veszi, mert a hónap historiáját nem csak érdekessé, hanem teljessé is iparkodik tenni. — **W. J. Zalaegerszeg.** Nem mi hamarkodtuk el, hanem mások késleltették. Öntől s F.-tól egy levelezőlapbeli tudósítás is megette volna! No, de jobb így! — **V. V. Csáktornya.** Jobb lesz névre címezni, mert máskülönben könnyven mehetnek a füzetek veszendőbe. Ön aztán adja át az iskolának! — **F. Mohács.** Hová lett Pentl? — **H. J. Kónyi.** Hej, ha mindegyik kettesével állítana be! — **K. L. Polena.** Tudomásúl vettük az időhatárt. —

(Folytatása a borítékon.)

Mindazoknak, kik József-napja alkalmából hozzám üdvözlőket küldtek, e helyen mondom őszinte szívből eredő halás köszönetemet. Adja az ég, hogy Eötvös József nevenapja emlékére a jövő évben konstatálhassuk azt, hogy létezik szervezett országos magyar tanítói kar, melyet a haza kormánya mint ilyent elismer, irányít és istápol.

Rill József.

 Teljes számú példányokkal még folyvást szolgálhatunk.

